

POKRENI
PROMJENU!

“

„...pa možda će ovo zvučat čudno, ali ja bi iskreno, tu u našoj zajednici nema puno mjesta za druženje, ja bi nekako izgradila te parkove, šume, onako nekakva igrališta gdje bi se djeca mogla nalazit' jer sada evo imamo tu dolje ovo igralište, ali to je razbijeno i imamo gore parkić gdje je isto pola toga razbijeno...“
(učenica osnovne škole o tome što bi željeli promijeniti nabolje)

„... nas je tu osam... znači već osam. Nije da nema nikog. Znači mi možemo već nešto pokrenut..Makar, ne moramo mi, sad ne znam šta, čudesu napraviti, ali ne znam, recimo da potaknemo školu da, ne znam, staru odjeću koju imaju da prikupimo i odnesemo recimo u Nazorovu ili nekoj takvoj ustanovi ili nekoj djeci kojoj treba ili nešto...” (učenica srednje škole o volontiranju)

“

IMPRESUM

naslov

PRIRUČNIK „POKRENI PROMJENU“

kako organizirati i provesti volonterske projekte u lokalnoj zajednici s ciljem osnaživanja djece i mladih

izdavač

Forum za slobodu odgoja
Kralja Držislava 12
10 000 Zagreb

za izdavača

Eli Pijaca-Plavšić

autorice

Višnja Pavlović
Diana Kovačić
Ana Šimić
Dubravka Uroda

ISBN: 978-953-6958-54-2

urednički kolegij

Višnja Pavlović
Marija Roth

lektorica

Marina Brkić
Domagoj Morić

recezentice

Marija Roth
Gordana Šimunković

grafičko oblikovanje

ACT Printlab d.o.o. Zagreb, 2014.

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 872844.

Ova publikacija izrađena je uz pomoć Europske unije. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost Foruma za slobodu odgoja i ni na koji se način ne može smatrati da odražava gledišta Europske unije.

Ova publikacija sufinancirana je od strane Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske. Sadržaj ove publikacije isključiva je odgovornost autorica i Foruma za slobodu odgoja i ni na koji se način ne može smatrati da odražava gledišta Ureda za udruge Vlade Republike Hrvatske.

Izrada sadržaja ove publikacije donacija je autorica. Vizualno i grafičko oblikovanje donacija je tvrtke Printlab d.o.o., dok je tisak financiran sredstvima EU i sufinanciran sredstvima Ureda za udruge Vlade RH.

Vlasnik publikacije može koristiti ovaj materijal za neprofitnu upotrebu u obrazovne svrhe, uz navođenje točnog izvora. Nijedan dio ove publikacije ne smije se reproducirati, učiniti na bilo koji način dostupnim, digitalizirati, prevoditi, uključivati u kompilacije ili prenositi bez pismene suglasnosti Foruma za slobodu odgoja.

SADRŽAJ

1. RAD S DJECOM I MLADIMA	11
1.1. Razvojne potrebe djece i mladih	11
1.2. Volonterski projekti kao alati osnaživanja djece i mladih	14
1.3. Važnost praćenja razvoja grupne dinamike	19
1.3.1. Početna faza razvoja grupe	20
1.3.2. Srednja faza razvoja grupe	22
1.3.3. Završna faza razvoja grupe	24
1.4. Odnosi koji omogućavaju učenje	26
1.5. Važnost njegovanja osobne odgovornosti	28
1.6. Važnost njegovanja asertivne komunikacije	30
1.7. Uključivanje djece i mladih	32
1.7.1. Razvojni model uključivanja mladih	32
1.7.2. Značaj uključivanja djece i mladih	34
1.7.3. Vrijednosti djece i mladih u procesu pozitivnih društvenih promjena	36
1.7.4. Važni partneri u radu s djecom i mladima	38
1.7.5. Karakteristike aktivnih mladih ljudi	42
2. OD IDEJE DO PROJEKTA	45
2.1. Početno planiranje	45
2.2. Istraživanje o projektnoj ideji	47
2.3. Planiranje i priprema projekta	49

2.4. Provedba projekta	54
2.5. Evaluacija projekta	54
2.6. Širenje utjecaja projekta	56
3. IZAZOVI U PROVEDBI PROJEKTA	59
3.1. Model rješavanja problema	59
4. PROJEKTI S DJECOM I MLADIMA U ŠKOLAMA	65
4.1. Uvod: djeca i mladi u kontekstu društvenih promjena	65
4.2. Promjena gledišta: od sadržaja prema ishodu	67
4.3. Važnost iskustvenog učenja za stjecanje kompetencija	70
4.4. Primjer iz prakse – Osnovna škola „Milan Brozović”, Kastav	70
4.5. Oblici provođenja volonterskih inicijativa, akcija i projekata u školi	75
5. PREGLED PRIMJERA IZ PRAKSE	79
6. PRILOZI	79
Prilog 1 – Smjernice za radionice „Pokreni promjenu“	91
Prilog 1a - Što ti želiš promijeniti u svojoj zajednici	91
Prilog 1b - Pronađi svoj način!	94
Prilog 1c - Pokreni se!	96
Prilog 1d - Uključi i druge!	97
Prilog 2 – Pomoćni alati za planiranje projekta	99
Prilog 2a – SWOT analiza	99
Prilog 2b – 12 pitanja za planiranje projekta/inicijativa mladih	100
Prilog 3 – Info list o volonterstvu	102
POPIS LITERATURE	105
BILJEŠKE O AUTORICAMA	109

UVODNA RIJEČ

Pisanju ovog priručnika prethodilo je istraživanje „Da sam ja netko“ – istraživanje o stavovima djece i mladih u Hrvatskoj kojim se pokušalo saznati koje su potrebe djece i mladih, što ih zanima u školi i u slobodno vrijeme, kako bi željeli razviti svoje potencijale, vide li sebe kao važne aktere, kao one koji mogu utjecati na svoju okolinu te što misle o volontiranju, davanju doprinosa zajednici i stvaranju pozitivnih promjena. Na temelju rezultata istraživanja vidljivo je da su djeca i mladi zainteresirani, motivirani i inspirirani da učine nešto po pitanju problema koje vide u svojoj okolini. Istovremeno, često se osjećaju bespomoćno i traže podršku odraslih kako bi mogli nešto poduzeti, krenuti u akciju i pokrenuti promjenu koju žele vidjeti.

Ovaj priručnik namijenjen je svima koji rade s djecom i mladima i koji im kroz svoj rad daju podršku kako bi ostvarili svoje potrebe i potencijale, stekli različita znanja, vještine i vrijednosti, kroz aktivno djelovanje u svojoj okolini (razredu, školi, obitelji, lokalnoj zajednici) te odrasli u zrele, zadovoljne i odgovorne pojedince. Priručnik se zove „*Pokreni promjenu*“ jer želi podržati djecu, mlade i vas koji radite s njima, u aktivnom djelovanju i stvaranju sredine u kakvoj želite živjeti, promičući vrijednosti solidarnosti, pomaganja onima kojima je pomoć potrebna, poštivanja različitosti i tolerancije te razvoj kompetencija koje su potrebne kako bi se pokrenuo i proveo projekt kojim se želi postići promjena u društvu oko nas. Ali prije svega, „*Pokreni promjenu*“ govori o promjeni koju možemo pokrenuti u nama samima, u nama koji radimo s djecom i mladima, obraća se našim potencijalima i kapacitetima te prije svega našoj motivaciji i inspiraciji u radu s djecom i mladima kako bismo ih podržali za pokretanje promjena unutar sebe, da bi u današnjem društvu kroz aktivno sudjelovanje u zajednici, osjetili i znali da je moguće imati utjecaj i biti važan član zajednice u kojoj žive.

Forum za slobodu odgoja

Napomena:

Važno je napomenuti da se u tekstu ponekad koristi riječ npr. učenici koja objedinjava oba spola, a ponekad (u citatima) učenica ili učenik. Zbog osjetljivosti na ravnopravnost spolova i na rodno pitanje u hrvatskom jeziku te zbog lakše čitljivosti teksta, autori koriste naizmjenično oba konstrukta. Gramatički rod u tekstu ne predstavlja rodnu oznaku i ne izražava preferenciju jednoga spola u odnosu na drugi.

Također napominjemo da je priručnik namijenjen svima koji rade s djecom i mladima, a obraćamo se iz perspektive škole kao i udruga koje rade s mladima. Ponekad se u tekstu koristi naziv nastavnici, voditelji grupe mladih, i sl., ali se navedeni pojmovi odnose na sve one koje rade s djecom i mladima, bilo u formalnom, bilo u neformalnom obrazovanju.

“

Današnje vrijeme, prepoznaje značaj aktivne uključenosti mladih. Kroz tu uključenost nastoji se postići nekoliko različitih ciljeva usmjerenih – bilo upravo na mladu osobu, bilo na zajednicu. U konačnici ciljevi su usmjereni na izgradnju resursa: razvoja kompetencija mlade osobe kao resursa koji će biti zalog za bolju budućnost i postizanje promjena u zajednici kao resursa za kvalitetniji život svih njegovih stanovnika. Priručnik „Pokreni promjenu“, odgovara na takovu navedenu aktualnost. Svojim sadržajem, on objedinjuje postojeća znanja u radu s mladima i time stvara svoju posebnu vrijednost.

Priručnik predstavlja vodstvo zainteresiranim osobama za rad s mladima. Vodstvo je osigurano kroz smjernice i niz pitanja koja će olakšati promišljanje i razradu pojedinih koraka u radu i osigurati sveobuhvatnost. Fina vrijednost priručnika jesu i alati koji nude odgovore na pitanje: što kada se u grupi pojave problemi. Komunikacija je u priručniku naglašena kao značajna i to kroz asertivnu komunikaciju, no u području rješavanja mogućih problema, ona dobiva novu dimenziju.

Tekst daje širinu i sveobuhvatnost u pogledu na aktivnost jednog voditelja mladih u njihovom svijetu aktivizma. Kao da je pisan za osobe koje već poznaju tematiku u određenom djelu, a ovime povezuje, integrira, nadograđuje. Djeluje kao podsjetnik na vještine koje su već kod voditelja prisutne, a sada će biti osviještene u većoj mjeri kao značajne. Isto tako daje fine elemente za nadogradnju, proširivanje znanja i vještina.

Sramežljivo, uz naslove progovaraju i mladi kroz citate iz istraživanja, no govor mladih može se osjetiti gotovo kroz sva poglavlja zahvaljujući autoricama koje su iskustvo u radu s mladima oživotvorile u tekstu kroz preporuke i smjernice.

U pojedinim svojim dijelovima, publikacija je izvrsno nadahnuće i „motivator“ za rad s mladima. Vjerujem da će pronaći značajno mjesto u praktičnom svakodnevnom radu s njima.

Gordana Šimunković, prof.socijalni pedagog

”

08 “

Priručnik „Pokreni promjenu“ je podijeljen u šest poglavlja kojima je dodana lista korištene literature te bilješke o autoricama. Na samom početku dan je pregledan sadržaj koji je sistematiziran na zanimljiv način i olakšava snalaženje u publikaciji. Ostvarena je visoka povezanost sadržaja među poglavljima.

Sadržaji su prezentirani na način da potiču znatiželju te su primjereni za sve osobe koje rade s djecom i mladim ljudima, a ne samo za voditelje volonterskih projekata. Osobito vrijednim smatram sadržaje u poglavlju Rad s djecom i mladima. Smjernice koje autorice nude u tom poglavlju dobra su podloga za gotovo sve aktivnosti koje uključuju djecu i mlade, a time i dobar temelj za provedbu raznih projekata, tako i volonterskih. Čitatelja se strpljivo i metodički vodi kroz procese na koje je važno obratiti pozornost u radu s grupama, koji se ponekad možda i podrazumijevaju, a važno ih je osvijestiti.

Čitatelj će dobiti i vrlo detaljne upute kako organizirati volonterski projekt ili akciju u poglavlju Od ideje do projekta, od početnog planiranja i istraživanja ideja do provedbe i evaluacije projekta uključujući i alate koji mogu pomoći da projekt postane vidljiv i da se za njega čuje. Na to se nadovezuje poglavlje Izazovi u provedbi projekta u kojem su opisani potencijalni problemi na koje se nailazi u radu s grupom te načini na koje se voditelji i članovi grupe s njima mogu nositi.

U poglavlju Projekti s djecom i mladima u školama upućuje se na važnost iskustvenog učenja. Uz edukativnu komponentu, autorice su uključile i sadržaje koji se odnose na primjere iz prakse u poglavlju Pregled primjera iz prakse koji mogu biti dobar orijentir u osmišljavanju i provedbi vlastitih ideja i akcija.

U poglavlju Prilozi ponuđene su smjernice i prijedlozi aktivnosti za radionice i konkretne ideje koje se mogu koristiti u osmišljavanju projekta i odabiru odgovarajućih metoda. Autorice nude i konkretna pitanja koja je dobro postaviti prilikom planiranja projekta ili inicijative što može biti od velike koristi za rad, osobito za početnike u volonterskim projektima isto kao i za one koji u tome imaju više iskustva.

Mislim da su autorice uspjele ostvariti svoju misiju, ponudile su priručnik koji je praktičan i detaljan vodič za sve one koji su zainteresirani za provedbu volonterskih projekata isto kao i za one koji se volonterskim aktivnostima već bave. Imam dojam da su zaista ukazale da postoji mogućnost da se pokrene promjena. Preporučam ovu knjigu ne samo kao praktičan priručnik već i kao putokaz za organizaciju akcija i inicijativa od društvenog značaja. Smatram ga vrijednim doprinosom temi koja postaje aktualna u našoj zajednici.

Marija Roth, prof. psihologije

1.

RAD S DJECOM
I MLADIMA

RAD S DJECOM I MLADIMA

1.1. RAZVOJNE POTREBE DJECE I MLADIH

*“Vjerujte sebi.
Najjednostavnija pitanja ujedno su i najteža:
Tko sam?
Gdje mi je dom?
Kamo idem?
Što radim?
Razmisli o tome ponekad
i gledaj kako se odgovori mijenjaju.”
(R. Bach)*

Svima nam je poznato kako iza svake akcije stoji motivacija potrebna da bismo ju poduzeli, a iza svake motivacije osobna potreba svakog pojedinca. Isto vrijedi i za mlade ljude, ali često su očekivanja odraslih usmjerena na ishod, a ne na sam proces. Stoga smo odlučili najprije krenuti od važnosti pre-

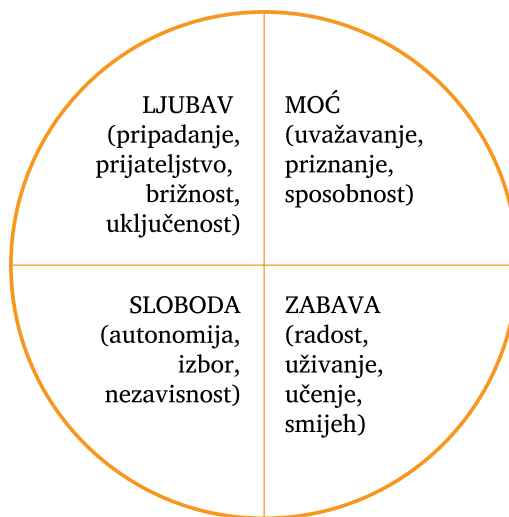
14

poznavanja potreba djece i mladih kao i razloga koji bi ih mogli motivirati da postanu aktivni članovi zajednice, osim onog što odrasli koji rade s njima podrazumijevaju da bi razlozi trebali biti.

Prema teoriji izbora dr. Williama Glassera, sustav ponašanja sačinjen je od četiri povezane komponente – aktivnosti, mišljenja, osjećaja i fiziologije. Dakle, svaki put kad nešto činite, određenu radnju, osjećate i mislite, dolazi do određenih tjelesnih reakcija. Primjerice, kad kažete „Osjećam se tužno“ vjerojatno ne razmišljate o ostalim komponentama (što činite, o čemu razmišljate i koje su reakcije vašeg tijela), ali bez obzira na to što ih ne percipirate, one su prisutne.

Važno je, prije svega, da kao voditelji imamo povjerenje u mlade osobe koje odrastaju u odgovorne ličnosti i da na tom razvojnem putu imaju pravo na vlastite izbore u skladu sa svojim potrebama, a samim time i na moguće pogreške.

Postoje različite podjele potreba, a jedna od njih je podjela na četiri temeljne psihološke potrebe prema Glasserovoj teoriji izbora:

Poštivanje sebe i svojih potreba osnova je za poštivanje drugih. Sigurno je da će mladi, ako im se uz poštivanje njihovih potreba, povjerenje i uvažavanje različitosti, stvore uvjeti za pokretanje aktivnosti, biti puno više motivirani i aktivno uključeni u život zajednice. Isto tako, u radu s mladima, metodologiji rada, pristupu i komunikaciji s njima, važno je imati na umu krajnji cilj projekata, a to je osnaživanje mladih kroz svjesno kreiranje mogućnosti kako bi oni ispunili svoje razvojne potrebe (samo prema Glasseru: pripadanje, prijateljstvo, uvažavanje, priznanje, sposobnost, briž-

nost, uključenost, autonomija, izbor, nezavisnost, radost, uživanje, učenje, smijeh i mnoge druge). Grupe mladih, njihovi voditelji i projekti koji kreiraju prostor u kojem se ove potrebe ispunjavaju, možemo nazvati uspješnim projektima. Konkretni rezultati projekata (primjerice, broj obojenih klupa u akciji uređivanja parka, količina novca koja se skupila za neku humanitarnu akciju i sl.), iako važni, ne trebaju biti pokazatelj uspjeha projekata. O rezultatima projekta trebamo razmišljati paralelno na dvije razine:

1. rezultati projekta prema zadatku, primjerice: broj korisnika, broj volontera, količina očišćenog smeća, broj partnerskih organizacija, broj djece koja su dobila pomoć, itd., te
2. rezultati projekta prema procesu (pristup u radu s mladima volonterima): stečene vještine, povećano samopozdanje, razvijeni stavovi, unapređenje komunikacijskih vještina, preuzimanje odgovornosti za sebe i svoje postupke, razvoj tolerancije i prihvaćanje drugih, spremnost na nove rizike, razvoj pozitivnih društvenih vrijednosti te mnogi drugi.

Oba aspekta su važna i zato je ključno voditi o njima računa od početka planiranja volonterskih projekata. U nastavku priručnika autorice su pokušale dati smjernice i preporuke za obje razine – kako organizirati projekte i kako osnažiti mlade kroz sudjelovanje u njima.

Psihologinja koja se bavila razvojnim potrebama djece i mladih, Mia Kellmer Pringle, definira četiri razvojne potrebe mladih (Pringle, 1986.):

1. potreba za ljubavlju i sigurnošću;
2. potreba za novim iskustvima;
3. potreba za nagradom i priznanjem i
4. potreba za odgovornošću.

Ona smatra da su ove potrebe povezane na različite načine te se njihova važnost mijenja ovisno o dobi mlade osobe. Primjerice, neke potrebe su važnije u doba adolescencije, a manje važne u rano doba djetinjstva. Ako kroz volonterske projekte ponudimo mladima mogućnosti da ispunjavaju ove potrebe, mladi će biti intrinzično motivirani da sudjeluju i aktivno djeluju.

16

1.2. VOLONTERSKI PROJEKTI KAO ALATI OSNAŽIVANJA DJECE I MLADIH

*“Pravo istraživačko putovanje
ne sastoji se od traženja novih krajolika,
nego u gledanju drugim očima.”*

(Marcel Proust)

Ako se mladi ljudi uključe u volontiranje i provođenje različitih projekata, moguće je kod njih razvijati određene kompetencije, nove vještine, znanja te izgraditi nove stavove i vrijednosti. Kako smo već rekli, projekt koji se planira s mladima uvijek ima potencijal da doprinese ispunjenju njihovih razvojnih potreba te je u tom smislu važno takve projekte shvatiti kao alat kojim postizemo napredak njihovih različitih kompetencija. Kako je pored provedbe zadanih ciljeva i aktivnosti (volonterskog projekta), važno voditi računa o procesnom dijelu rada, u ovom dijelu priručnika pokušat ćemo predstaviti na koje sve načine možemo voditi računa **o tome KAKO raditi s mladima, a u nastavku i ŠTO radimo s njima**. Middleman (1985) govori o četverodimenzionalnom okviru rada koji ilustrira „korištenje“ projekata u radu s adolescentima:

1. poticanje osjećaja kompetentnosti;
2. poticanje osjećaja pripadanja;
3. poticanje samootkrivanja, inovativnosti i kreativnosti te
4. poticanje osjećaja pripadnosti izvan grupe.

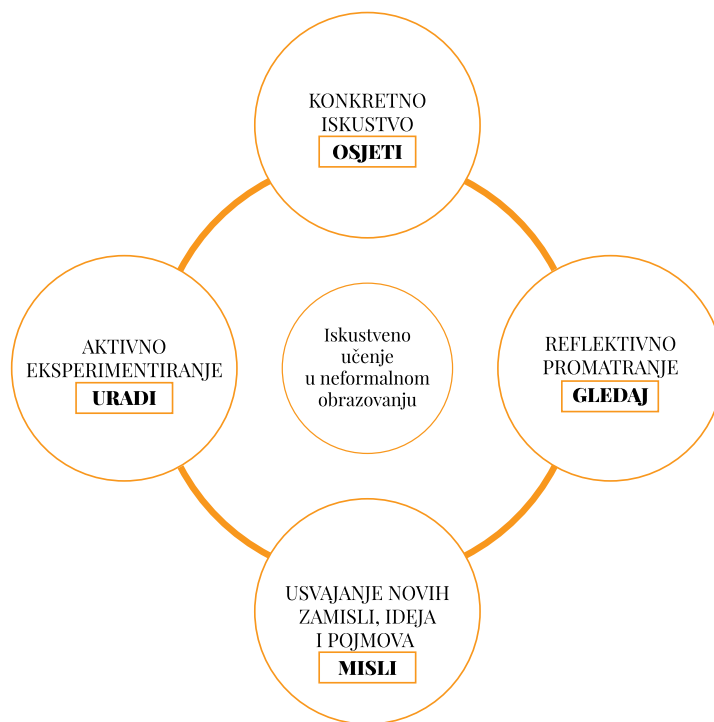
Razvojni kurikulum rada s mladima Sjeverne Irske predlaže kreiranje programa i projekata za mlade ljude u kojima oni imaju sljedeće mogućnosti:

- iskustva postignuća i uživanja;
- razvoja različitih aktivnosti i interesa;
- jačanja samopouzdanja i sigurnosti;
- razvoja značajnih odnosa;
- upravljanja osjećajima i sukobima;
- razvoja komunikacijskih i socijalnih vještina;
- razjašnjavanja osobnih stavova, vrijednosti i uvjerenja;
- razvoja vlastitog identiteta i osjećaja neovisnosti;
- prepoznavanja, razumijevanja i poštivanja različitosti;
- prepoznavanja i reagiranja na nejednakosti;
- uključenosti u život zajednice;
- izgradnje životnih vještina i unapređenja buduće zapošljivosti;
- razvoja poštivanja drugih.

Kroz organiziranje projekata s mladima (npr. volontersku akciju) imamo više prostora za njihovo osnaživanje i izgradnju njihovih kompetencija, nego što je to moguće unutar nastave gdje je fokus stavljen uglavnom na učenje novih znanja. Koristeći neformalne metode učenja te organizacijom određenih projekata, akcija i kampanja, dajemo mladim osobama mogućnost da iskuse i upoznaju sebe u novim situacijama, nauče nove vještine, steknu povjerenje u sebe, razvijaju nove odnose te da se općenito razvijaju na osobnoj i društvenoj razini. Kad se radi o osobi koja vodi grupu mladih (facilitacija grupe) John Heron (1977) govori o osobi čija je ključna uloga osnaživanje mladih kroz iskustveno učenje. Učenje kroz iskustvo podrazumjeva učenje koje se odvija kroz aktivno i svjesno sudjelovanje sudionika u aktivnostima grupe (bilo da je riječ o volonterskoj akciji ili nekom drugom projektu), vodeći računa o njihovim razvojnim potrebama kao i njihovom

cjelokupnom biću (njihovoj intelektualnoj, duhovnoj i emotivnoj dobrobiti te njihovoj kreativnosti, intuiciji, proaktivnosti i sl.). Poznati model iskustvenog učenja Davida A. Kolba (1984) govori o četiri elementa: konkretno iskustvo, promatranje i refleksija, usvajanje novih zamisli, ideja i pojmova te testiranje u novim situacijama.

Slika 1. Kolbov ciklus iskustvenog učenja

Primjenu ovog modela iskustvenog učenja u praksi možemo pogledati kroz primjer organiziranja volonterske akcije uređivanja i čišćenja lokalnog parka gdje mladi često provode svoje vrijeme. Na sastanku grupe, nakon dogovorenog plana rada, svi članovi volonterske grupe dobiju neki zadatak koji trebaju obaviti (npr. neki članovi trebaju razgovarati s domarom škole o dostupnosti alata, drugi o cijenama boja za klupe, treći napraviti poziv na sudjelovanje u akciji za učenike škole, četvrti napraviti objavu za lokalne medije itd.). Mladi potom provode dobivene zadatke, odnosno provode

korak – KONKRETNO ISKUSTVO. Na sljedećem sastanku sa svim članovima razgovarate o tome što su napravili, kako im je bilo, na što su ponosni i koje su bile prepreke (REFLEKTIVNO PROMATRANJE); zajedno dogovarate nove korake, plan što bi sljedeće učinili, koja im je podrška potrebna itd. (USVAJANJE NOVIH ZAMISLI, IDEJA I POJMOVA). Također, na samom sastanku, grupe provode neke od zadataka koristeći podršku voditelja, primjerice vježbaju kako napisati objavu za javnost ili kako razgovarati s vlasnikom trgovine radi donacije boja – AKTIVNO EKSPERIMENTIRANJE. A potom ponovno provode zadatke do sljedećeg sastanka kada se opet razgovara što se napravilo, što je moglo biti bolje, kako im je bilo, itd. – krug se nastavlja. Takvim postepenim radom zapravo omogućavamo mladima da nauče nove stvari, usvajaju nove vještine te razvijaju nove stavove.

1.3. VAŽNOST PRAĆENJA RAZVOJA GRUPNE DINAMIKE

*“Kad se mnogo malih složi
Tad se snaga stoput množi
A to znači da smo jači
Kad se skupimo u zbor!”*

(„Vlak u snijegu“, Mato Lovrak)

U radu s grupom postoje različite faze kroz koje svaka grupa, koja se u određenom dužem vremenu sastaje, prolazi te se sukladno tim fazama mijenja i uloga voditelja grupe. Vjerujemo da svi imamo iskustvo sudjelovanja u nekoj grupi, u školi ili u nekoj izvanškolskoj aktivnosti i sigurno se sjećamo kako smo se osjećali na početku rada grupe, a kako kad je grupa već bila mjesto koje nam je bilo dobro poznato i u kojoj smo se osjećali ugodno, poznato i sigurno. Kako bi zaista postigli to da se članovi grupe osjećaju dobro dok rade zajedno, da grupa bude mjesto razvoja i učenja za članove, trebamo voditi računa o različitim segmentima pri vođenju grupe. U nastavku slijede smjernice rada s grupom prema različitim fazama u kojima se grupa nalazi (prema Malekoff, 1997.).

1.3.1. POČETNA FAZA RAZVOJA GRUPE

*„...mislim da mi sami ovako kao
grupa teško da možemo
nešto napraviti.”
(učenic, Da sam ja netko)*

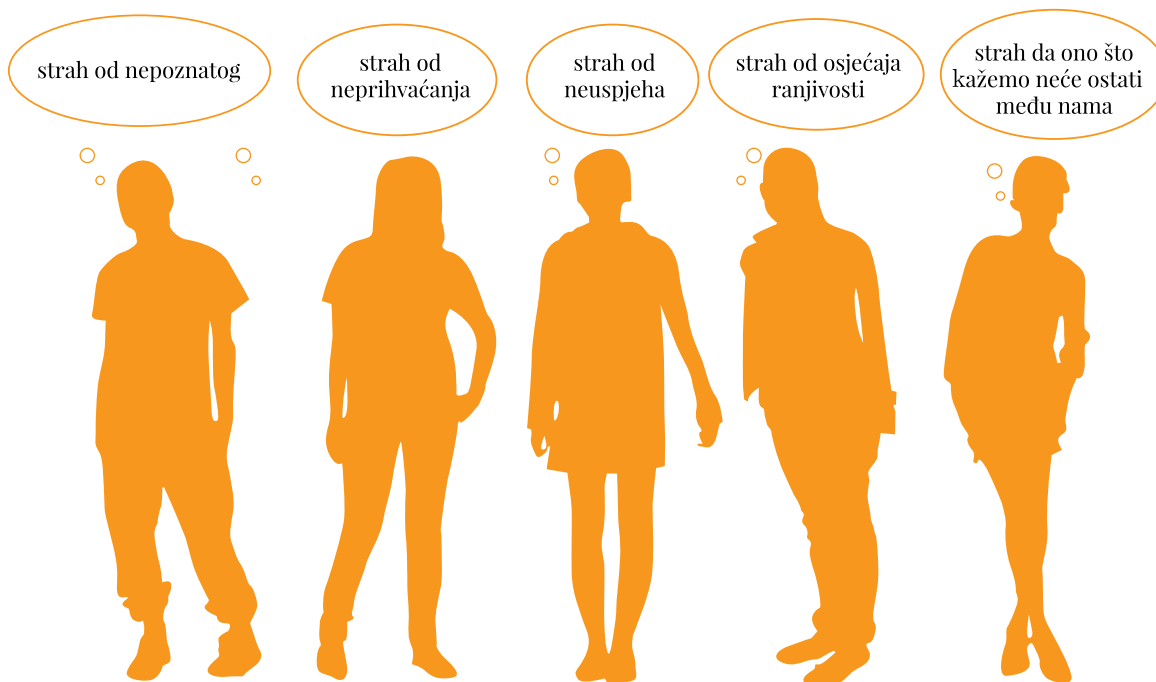
U početnoj fazi članovi grupe najčešće osjećaju određenu nelagodu i/ili tjeskobu jer je početak rada grupe nova i nepoznata situacija za njih. Ulazeći u prostor nove grupe, članovi se pitaju kako će im biti, zašto su ovdje, hoće li biti prihvaćeni ili odbačeni i hoće li ispuniti očekivanja. Javlja se osjećaj nepovjerenja dok ne upoznaju voditelja i ostale članove te način na koji će biti tretirani. Ovi su osjećaji kod mladih ljudi snažni, jer su kod njih teme povjerenja i nepovjerenja, odnosno prihvaćenosti i neprihvaćenosti, izraženije nego kod odraslih osoba. Zadatak je voditelja grupe biti svjestan ovih procesa te biti pažljiv s članovima na početku rada grupe.

Važno: Voditelji grupa s djecom i mladima često će reći da je veoma teško započeti rad s grupom mladih. Nezainteresiranost mladih ili nepostojanje dovoljne koncentracije i fokusiranosti među njima, čini projektne ideje teškima za ostvariti. Ovo se često događa, jer je mladima koncept grupnog rada nepoznat te voditelj grupe treba sam osvijestiti koji se sve procesi odvijaju na početku rada grupe. Na taj način može intervenirati kako bi izgradio što kvalitetniju komunikaciju i odnose sa i među članovima grupe te kako bi zajedno ostvarili svrhu grupe (projektne ideje).

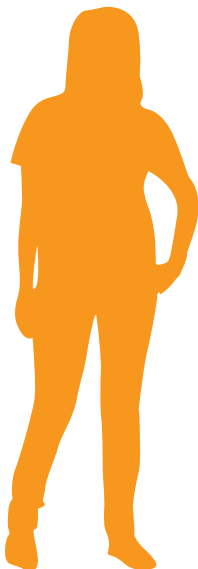
Kako bi postigao ove ciljeve, voditelj grupe može:

- posvetiti pažnju odnosima koji se grade između njega i članova te među samim članovima;
- zajedno dogovoriti i prihvatiti svrhu grupe sa svakim članom;
- graditi osjećaj bliskosti i prihvaćanja prema članovima i među njima.

Također, voditelj treba voditi računa o strahovima koje članovi osjećaju na početku i potruditi se da grupa postane mjesto sigurnosti i povjerenja za njih.

Zbog svih ovih strahova, na početku rada grupe, članovi se često neće potpuno posvetiti radu grupe i zadacima, eksperimentirat će s ponašanjima, ostavljati si prostora da odustanu, najavljivati da nisu sigurni da oni to mogu, itd. Zbog toga, važno je da voditelj grupe bude jasan prilikom određivanja pravila, načina komunikacije te drugim grupnim normama. Potrebno je i s mladima raspraviti o tome koja je svrha grupe, jasno dogovoriti termine, učestalost i sadržaj sastanaka grupe i o svemu tražiti njihovo mišljenje i postići zajednički dogovor.

- daje smjer, strukturu, priznanja, pruža podršku kad je teško;
- veoma je direktivan jer su članovi u ovoj fazi ovisni o njemu;
- prihvaća strahove koje svi osjećaju i izražava uvjerenost u potencijal grupe da postigne svrhu;
- pomaže svakom članu pojedinačno da se osjeća dobro u grupi, da bude prihvaćen, olakšava njihovu anksioznost, podržava članove u komunikaciji;
- raspravlja s članovima o svrsi grupe, čuje njihovu perspektivu, trudi se da postiču zajednički dogovor o ciljevima;
- kako bi se članovi povezali, kroz razgovor i/ili igre ih upoznaje sa sličnostima koje dijele među sobom;
- kako bi se uspostavile pozitivne grupne norme (poželjni obrasci komunikacije, međusobno poštivanje, vrijednosti i sl.) važno je da on/ona usvaja i „živi“ takve obrasce u komunikaciji s grupom.

1.3.2. SREDNJA FAZA RAZVOJA GRUPE

*„Dobar vođa nadahnjuje druge vjerom u sebe, ali odličan vođa nadahnjuje druge vjerom u njih same.“
(Thomas Jefferson)*

U ovoj fazi grupnog razvoja članovi grupe još uvijek eksperimentiraju i testiraju situacije u životu grupe, pokušavaju uvidjeti gdje se uklapaju, odmjeravaju jedni druge, bore se za moć i priznanje, natječu se za poziciju voditeljstva, pronalaze svoje uloge i svoj status unutar grupe. Međutim, do kraja ove faze članovi će pronaći svoje mjesto u grupi i ostvariti bliskost s pojedinim članovima (možda se stvore podgrupe). Osjećat će se više prihvaćenima i da ih se razumije, razumjet će da on/a i svi drugi imaju svoje individualne poglede i želje, prepoznavati sličnosti i razlike među sobom te razlike vidjeti kao korisne. Prihvatit će vrijednost svog te doprinosa drugih radu grupe, osjećati bliskost i želju da sve više stvari dijele s članovima grupe. Također, sve više razumiju značenje koje grupa ima za njih, jasniji su im ciljevi i ono što žele ostvariti u grupi te im je jasnije da se njihove potrebe i ciljevi mogu ispuniti u grupi.

Još uvijek će testirati voditelja grupe kako bi provjerili je li mu stalo do njih i hoće li ih voditelj zaštititi kad je potrebno. Međutim, kako će sve bolje razumjeti i prihvaćati ulogu voditelja, postajat će manje ovisni o njemu te će se sve više oslanjati jedni na druge i vidjeti voditelja kao stvarnu osobu. Kako se budu više osjećali sigurno i opušteno u grupi, počet će se više izražavati, više dijeliti o sebi, svojim iskustvima, mišljenjima i osjećajima i bit će spremniji iznijeti svoje ideje. Na taj način, diskusije u grupi će biti usmjerenije, sve više posla će se zaista i napraviti i više će pomagati jedni drugima te osjećati grupu svojom i svoje iskustvo u grupi važnim.

VODITELJ

- podržava novonastale obrasce komunikacije i sve manje drži vodeću ulogu, podržava vodstvo grupe
- dijeli svoja mišljenja o tome gdje se grupa nalazi, kako im ide, o ciljevima, o tome kako je svima u grupi
- razjašnjava ciljeve, svrhu grupe, ohrabruje propitivanje ciljeva i svrhe te angažira članove da donesu odluke o grupi i da ih provode
- ohrabruje pozitivne norme u grupi
- dopušta testiranje i promjenu pravila utvrđenih na početku, ali zadržava određene granice i nastoji da članovi ne budu povrijeđeni
- radi na unapređenju komunikacije u grupi, poštivanju razlika, suočava se s predrasudama i stereotipima, ukazuje kad se ne slušaju među sobom
- ohrabruje ih da propituju i konfrontiraju međusobna ponašanja, svoju otvorenost u komunikaciji, ali i intervenira ako sukob postaje destruktivan (sukobi i neslaganja su, naime, česti u ovoj fazi)
- konfrontira neprihvatljiva ponašanja
- ako je potrebno, radi i individualno s pojedinim članovima grupe kako bi ih ohrabrio da se više izražavaju ili da bolje razumiju što se događa u grupi (naročito ako je bilo sukoba među članovima)

„Pa, prvo treba vjerovat' u sebe da možemo ostvariti to što želimo. Imati samopouzdanja. Sami sebi staviti neke ciljeve i odrediti kako

doći do njih. Znati svoj put.“ (učenica, Da sam ja netko)

1.3.3. ZAVRŠNA FAZA RAZVOJA GRUPE

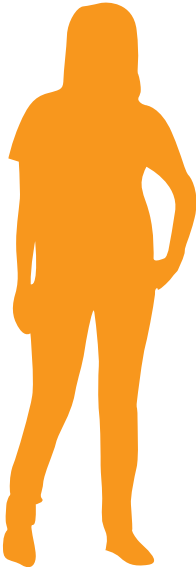
Članovi u ovoj fazi mnogo više pričaju o tome kako bi mogli raditi nove stvari ili mijenjati svoja ponašanja izvan grupe. Komunikacija je tečnija i slobodnija. Isto tako, članovi grupe se razdvajaju i pronalaze zadovoljstva u odnosima izvan grupe, traže nove aktivnosti. Kad završavaju projekt, rado pričaju o tome kakvo im je bilo to iskustvo, sjećaju se, ocjenjuju te pokazuju želju da ponove projekt ili provedu novi projekt (žele pokazati da sada mogu i bolje). Kad se bliži kraj rada grupe, poneki članovi će osjećati nemir, zabrinutost ili žaljenje, jer se boje gubitka podrške koje su imali u voditelju grupe i cijeloj grupi. I mnogo puta će grupa htjeti nastaviti s radom, s novim projektom, jer je iskustvo bilo pozitivno i sudionici žele da se takav zajednički rad nastavi.

Moguće reakcije članova:

- poricanje da grupa završava s radom;
- regresija – vraćaju se na ranije obrasce ponašanja;
- bijeg – prestaju dolaziti na sastanke prije kraja grupe;
- konstruktivni bijeg – sele u novu grupu, nove odnose itd.

Važno:

Kad je projektni cilj postignut, važno je izgovoriti da se kraj bliži. Voditelj treba naglasiti dobiti grupe, pojedine i zajedničke uspjehe te podržati članove da završe odnose u grupi, među sobom i s voditeljem. Možda će nastaviti pojedinačne odnose, prijateljstva, poznanstva, ali grupa kao takva završava i važno je da se svi oproste i obilježe svoja grupna i pojedinačna postignuća.

VOĐITELJ

- Planira dobro preostale sastanke prije kraja
- Priprema članove za kraj grupe
- Provodi evaluaciju oko postignutih rezultata
- Podržava članove da osvijeste napredak u svojim znanjima, vještinama, stavovima
- Naglašava nastavak pojedinačnih odnosa nakon kraja rada grupe
- Naglašava svoju potencijalnu dostupnost za članove grupe u potrebi podrške
- Informira kolege, roditelje i ostale važne dionike da rad grupe završava
- Potiče da zajedno proslave rezultate

26 1.4. ODNOSI KOJI OMOGUĆAVAJU UČENJE

„Dijalog je konverzacija u kojoj ljudi u odnosu misle zajedno.“

(Isaacs)

Posebna pozornost se pridaje izgradnji međusobnih odnosa u grupi, odnosa koji omogućuju osobni rast i razvoj te stjecanje novih znanja i vještina članova grupe. Kako bi uspostavio takve odnose, voditelj grupe u svom pristupu potiče:

- poštivanje razlika i različitosti;
- otvorenost;
- iskrenost;
- motivaciju;
- vrednovanje i nagrađivanje;
- asertivnost;
- poštivanje dogovorenog;
- prihvaćanje ograničenja;
- samopuzdanje;
- kreativnost;
- prijateljsko ozračje te
- zabavu i užitek.

Tko god je radio s mladima, zna da pokretač procesa razvoja i osnaživanja mladih leži u odnosu koji se izgradi s mladima. Ako govorimo o tome da se mladi bolje snalaze i osnažuju kad je sredina u kojoj rade sigurna za njih, a dovoljno izazovna da pruža mladima mogućnost da razvijaju i uče nove vještine i stavove, onda je odnos koji voditelj izgradi s njima temelj rada svake grupe. Najčešće, mlade će na sudjelovanje u određenu grupu privući tema, odnosno sadržaj grupe, ali nakon početne faze upoznavanja i rada, mladi ostaju motivirano sudjelovati u grupi zato što se u njoj osjećaju dobro, imaju dobar odnos s voditeljem i između sebe te osjećaju da nešto postižu. Često mladi vide voditelja kao značajnu odraslu osobu u koju imaju povjerenja i daju joj dozvolu da ima utjecaj na njihov razvoj. Prednost ovakvog rada je da mladi dobrovoljno biraju da budu u radu neke grupe, jer prepoznaju da mogu na taj način zadovoljiti svoje potrebe u takvom odnosu, odnosu koji se zasniva na dobrovoljnom pristupu i pristupu usmjerenom k pojedincu.

Carl Rogers je napisao: „Omogućavanje značajnog učenja leži u određenoj kvaliteti stava koja postoji u osobnom odnosu između pomagača i onoga koji uči“ (1990: 305). Naglašava tri značajne kvalitete ili stava koji omogućavaju učenje: **Autentičnost** nastavnika u procesu učenja. Kad je nastavnik „stvarna osoba“, kad je ono što zaista jest, kad ulazi u odnos s učenikom bez maske, ima puno više šansi ostvariti utjecaj. To znači da je nastavnik u kontaktu s učenikom osoban i ponaša se iskreno i pouzdano.

Cijenjenje, prihvaćanje i povjerenje. Ovaj stav krasi one koji su uspješni u omogućavanju učenja. Pri tome mislimo na cij enjeje učenika, cij enjeje njegovih osjećaja, mišljenja i ličnosti. To je briga za učenika, ali nije posesivna briga. To je prihvaćanje drugog pojedinca kao posebne i vrijedne osobe. To je osnovno uvjerenje – da je ta druga osoba vrijedna povjerenja. Rogers opisuje vrednovanje učenika kao nesavršenog ljudskog bića s mnogo osjećaja i mnogo potencijala. Cijenjenje učenika od strane nastavnika izraz je njegovog osnovnog povjerenja u potencijal ljudskog bića za osobni rast i razvoj.

Empatija. Još jedan element koji stvara klimu za samoinicijativno, iskustveno učenje je empatija. Nastavnikovo razumijevanje toga što učenika potiče iznutra, njegova svjesnost o tome kako da proces učenja čini učeniku, povećava vjerojatnost za učenje (učenici se osjećaju duboko cij enjenima), kad ih se jednostavno razumije – ne procjenjuje ih se, već jednostavno razumije iz njihove perspektive, a ne nastavnikove (Rogers, 1967.).

1.5. VAŽNOST NJEGOVANJA OSOBNJE ODGOVORNOSTI

*„Znanje o svijetu pomaže nam uspjeti.
Znanje o sebi pomaže nam razvijati se.“*

Dan Millman

Kako bi se s mladima postigao kvalitetan odnos u kojem su međusobno učenje i razvoj svakog pojedinca mogući, važno je govoriti o osobnoj odgovornosti i razvoju iste, kako kod voditelja tako i kod mladih. Na početku priručnika govorili smo o potrebama mladih i važnosti osvještavanja postojanja tih potreba te naše osobne odgovornosti da brinemo o ispunjavanju tih potreba. Ako nismo odgovorni prvenstveno prema sebi, teže ćemo biti odgovorni prema drugima. Važno je da kao voditelji osvijestimo osobnu odgovornost, tj. odgovornost prema sebi i ispunjavanju svojih potreba (osobni integritet) te sukladno tome podržimo mlade da isto njeguju kod sebe. Osobna odgovornost je odgovornost prema vlastitom životu (individualna, egzistencijalna odgovornost) i ona se sastoji od samosvijesti i zastupanja svojih potreba i stavova (Juul, 2008.).

Kad su mladi svjesni onoga što žele ili što im treba, lakše mogu zastupati svoje stajalište u interakciji s drugima te tako preuzeti najprije osobnu odgovornost, a zatim i odgovornost za odnose s drugima kao i društvenu odgovornost. Pojedinci se razlikuju po tome koliko preuzimaju osobnu odgovornost za svoje ponašanje i posljedice tog ponašanja. Kada smo i mi kao voditelji, a s druge strane i mladi odgovorni prema sebi, možemo spriječiti pojavu nepoželjnih situacija i pridonijeti boljem funkcioniranju grupe kojoj pripadamo.

S druge strane, važno je mladima približiti i pojam društvene odgovornosti koja uključuje odgovornost jednih za druge i jednih prema drugima (u obitelji, zajednici, društvu i svijetu). Međutim, ako postoji osobna odgovornost i ako mladi od najranije dobi dobiju podršku u preuzimanju odgovornosti, na određen način automatski preuzimaju i društvenu odgovornost.

*„Ako preuzmete odgovornost za sebe, u vama
će se razviti glad da ostvarite svoje snove.“*

(Les Brown)

Svijest o sebi
i zastupanje sebe

ODGOVORNOST
ZA ODNOS

100 % ↔ 100 %

OSOBNNA ODGOVORNOST

Svijest o sebi
i zastupanje sebe

OSOBNNA ODGOVORNOST

Odgovornost je ključna za postizanje suradnje (potreba za dobrim odnosima s drugima te za usrećivanjem i udovoljavanjem tuđim zahtjevima i interesima) uz očuvanje integriteta (potreba da udovoljimo sebi i da zastupamo svoje interese). Ako mladi surađuju više nego bi to htjeli, javlja se prvo unutarnji pa potom vanjski sukob.

Postoje dva načina na koja im možemo pomoći da pokušaju riješiti ovaj unutarnji sukob:

1. tako da surađuju svjesni svojih granica, čuvajući vlastiti integritet i
2. preuzimanjem odgovornosti za svoje odluke (za sve što radite imate izbor, npr. volontirati ste sami odabrali).

Ponekad će shvatiti da to nije ono što žele, ali taj unutarnji sukob će riješiti na način da se suoče sa svojom odlukom, preuzmu odgovornost za nju i naprave plan o tome što će dalje.

Važno je da mladi znaju rade li nešto zato što to biraju ili zbog osjećaja da nešto moraju napraviti.

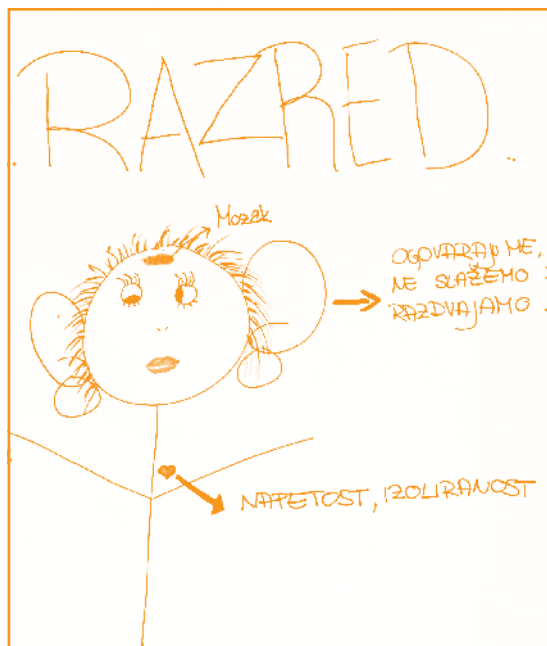
Poznato je da u našem društvu nije uvriježeno da se prilikom odrastanja djece i mladih, uz razvoj samosvijesti i samopouzdanja, ističe i važnost preuzimanja odgovornosti te da im se u tome kontinuirano daje podrška. Stoga nam se čini važnim da u radu sa mladima svakako to imamo na umu kao nešto o čemu je važno razgovarati i podržavati ih. Možda će vam se kratkoročno neki zadatak koji povjerite mladim volonterima učiniti ne baš najbolje realiziran s njihove strane (prema vašim kriterijima), ali dugoročno kroz konkretne primjere će najbolje naučiti i stvoriti svoj autentični stil rada. Naučit će biti odgovorni za ono što su dobili kao zadatak, a ujedno imati našu stručnu podršku kada im ona bude potrebna.

Svi uspješni ljudi morali su nadvladati svoje strahove i svjesno preuzeti rizike. Strah se najlakše i najučinkovitije prevlada kada se s njim suočimo izravno i kada poduzimamo odvažne, odlučne poteze. Što mladi više budu preuzimali odgovornost i donosili odluke, to će im biti prirodnije i lakše.

1.6. VAŽNOST NJEGOVANJA ASERTIVNE KOMUNIKACIJE

„Često se događa da u sukobu suradnje i integriteta, integritet gubi bitke, a prilagođavanje odnosi pobjedu nad individualnošću.“

(Jesper Juul)

Kako biste uspjeli održati kvalitetan odnos i što bolje se međusobno razumjeli, kako kao voditelj s grupom, tako i članovi grupe međusobno, svakako je u tome važan i način komunikacije. Umiće dobrih odnosa sastoji se od suradnje s drugima bez poništavanja vlastitog integriteta, tj. vlastite osobnosti.

Kako biste u tome uspjeli, važno je da možete kao voditelj što otvorenije razgovarati u grupi, iznositi svoje ideje i mišljenja, a da istodobno dajete priliku mladima da kažu svoje želje i interese.

Kad su vlastite potrebe i interesi te potrebe i interesi drugih u konfliktu, obično se reagira i komunicira na jedan od sljedećih načina:

- povlačenje ili pasivnost („poništavanje“ sebe: potiskivanje svojih potreba i interesa, drugima prepuštamo odgovornost);
- agresija – napad („poništavanje“ drugih: kad u borbi za svoja prava ugrožavamo prava drugih);

- **asertivnost** – zastupanje sebe, uz svijest o odnosu i kontekstu (poštivati sebe i svoje potrebe, ali istovremeno poštivati i potrebe drugih; otvorenost za razgovor; ostvarivanje svojih prava bez ugrožavanja prava drugih).

Kad smo asertivni, tada istovremeno postojimo i Ja i Ti!

Dakle, prvo je važno potaknuti mlade da prepoznaju i budu svjesni svojih potreba, kako bi ih što jasnije izrazili i pokazali drugima te istovremeno potaknuli druge na otvoren razgovor i čuli njihove potrebe.

Ja mislim
Ja hoću
Meni (ne)treba

Ja mislim
Ja hoću
Meni (ne)treba

Asertivnim ponašanjem se iskazuje sloboda izbora i prihvaćanje odgovornosti za ponašanje.

Važno: U asertivnoj komunikaciji se koristi osobni jezik i jezik prihvaćanja izražavajući svoju emociju i stav vezano za određenu situaciju (npr. želim, ne želim, hoću, itd.), ali ujedno poštujući i prihvaćajući drugog. To se zovu **asertivne ili JA-poruke** kako ih naziva Thomas Gordon. Puno ih je bolje koristiti u komunikaciji, jer na taj način potičete djecu i mlade da izražavaju ono što ih osobno smeta ili ono što smatraju točnim ili netočnim, bez optuživanja i vrednovanja drugoga, što se događa kad koriste TI-poruke. Na taj način daju drugome do znanja da čuju što im govori, ali da se žele zauzeti za sebe i spremni su na dogovor.

Uz JA-poruke ključne komunikacijske vještine koje je dobro poznavati u radu sa mladima su:

Aktivno slušanje – vještina razumijevanja i empatije te

Davanje povratne informacije (*feedback*)

*Više o komunikacijskim vještinama možete naći u našim priručnicima o medijaciji

Kad razgovarate asertivno, velika je vjerojatnost da različitosti više neće izgledati tako velike kao što vam se činilo na početku, postat ćete jasniji i približiti se u svojim stavovima kao grupa, jasnije ćete prepoznati sličnosti. Također, bolje ćete razumjeti potrebe onoga drugoga, što će vam pomoći da razlike uvažite i da lakše dođete do zajedničkog rješenja problema.

1.7. UKLJUČIVANJA DJECE I MLADIH

1.7.1. RAZVOJNI MODEL UKLJUČIVANJA MLADIH

Volonterski projekti nude različite metodologije rada s mladima koje otvaraju mogućnosti učenja i razvoja. Neovisno o temi (govorimo li, primjerice, o akciji pomaganja beskućnicima ili kampanji o rizicima konzumiranja alkohola među mladima), projekti nude mogućnost za razvoj kompetencija mladih kroz ostvarivanje njihovih različitih razina uključivanja. Važno je voditi računa o razinama uključivanja i preuzimanju odgovornosti za rad grupe od strane samih članova. Ako postepeno povećate odgovornost koju mladi imaju u provedbi zadataka i samog rada grupe, imate više šanse da mladi na kraju projekta razviju kompetencije za samostalnu provedbu pojedinih zadataka kao i vođenje projekata. John Huskins (1996) govori o razvojnom modelu rada s mladima u odnosu na njihov napredak u razini sudjelovanja i procesu donošenja odluka.

Rad na svakom projektu s mladima započinje inicijalnim susretima gdje se mladi tek upoznaju i na kojima voditelj radi svjesno na izgradnji osjećaja sigurnosti i povjerenja u grupi, ohrabruju se da slobodno izraze svoje mišljenje, svoje ideje, testiraju iste te traže i slušaju mišljenja drugih u grupi. U ovoj fazi, projektna ideja obično tek ispliva na površinu, kao i ciljevi te aktivnosti kako bi se ti ciljevi ostvarili. Također, uloge pojedinih članova grupe počinju se kristalizirati, kao i njihove vještine, potrebe i želje. Veći angažman mladih u provedbi aktivnosti i većem preuzimanju odgovornosti započinje tek kad se izgradi osjećaj sigurnosti u grupi, razvijaju se odnosi među članovima grupe te se osjeti njihov potencijal za veću samostalnost. Voditelj grupe u toj fazi prepušta sve više zadataka mladim ljudima, no na početku ih dijeli s njima, kako bi mladi s vremenom potpuno preuzeli odgovornost za projekt (npr. školski volonterski klub vođen od strane učenika).

U nekim slučajevima, rane faze ovog modela mogu biti preskočene. Na primjer, kad su sudionici mladi ljudi koji su već surađivali zajedno na drugim projektima ili kad je u pitanju grupa koja je već samostalno vodila projekt. Osim toga, rane faze mogu biti preskočene kod početaka novih projekata koji zahtjevaju nova znanja i vještine u kojima mladi trebaju podršku odrasle osobe. Mladi se oslanjaju na njihovu podršku dok ne steknu potrebna znanja i vještine.

RAZVOJNI MODEL UKLJUČIVANJA MLADIH

RAZINE AKTIVNOSTI

Preuzeta uloga vodstva ili vršnjačke edukacije
Intenzivni grupni rad, iniciran od strane mladih
Prostori organizirani i vođeni od strane mladih

FAZA 7: VODENJE

Mladi preuzimaju punu odgovornost
i kontroliraju svoje radnje
Postignuta samostalnost

Preuzimanje odgovornosti u planiranju,
tekućim aktivnostima i programima
Grupni rad vođen mladima
Detaljno istražiti probleme

FAZA 6: ORGANIZACIJA

Mladi počinju zahtijevati svoj udjel u
procesu i preuzimati odgovornosti

Aktivno sudjelovati u planiranju,
tekućim aktivnostima i programima
Mladi uspostavljaju dnevni red:
pitanja i odgovori

FAZA 5: UKLJUČENOST

Mladi počinju pomagati u poduzimanju radnji i odgovornosti

Sudjelovanje u aktivnostima razvijenim
iz interesa i potreba
Predstaviti sudjelovanje

FAZA 4: UKLJUČIVANJE

Program razvijen na način da zadovolji izražene i utvrđene potrebe

Redovna rasprava temeljena
na povjerenju
Neke aktivnosti i preporuke

FAZA 3: SOCIJALIZACIJA

Mladi počinju izražavati svoja mišljenja, ispitivati ideje i tražiti odgovore

Redovno nalaženje
timova

FAZA 2: PONOVNI SUSRET

Osobe koje rade s mladima i mladi stupaju u kontakt, angažiraju se jedni s drugima
Započinje povjerenje i dijeljenje

Inicijalni
kontakt

FAZA 1: KONTAKT

Mladi imaju pristup informacijama i mogućnostima. Razina odnosa je niska.
Mladi nisu samostalni (ovisni o drugima).

Progresivni model uključenosti osoba koje rade s mladima
(prema Gloucestershire Youth and Community Service)

© John Huskins 1995

Inicijalna faza rada grupe predstavlja ključnu fazu, jer se u njoj kreira sredina koja daje prostor za razvoj aktivnog učenja u svom punom potencijalu. Takva sredina, u kojoj je razvoj pojedinca moguć, vrednuje suradnju naspram natjecanja, asertivnu komunikaciju i ponašanje, razvoj emocionalne inteligencije, zastupanje sebe i poštivanje drugih, spremnost na davanje i primanje povratne informacije, na aktivno sudjelovanje u grupi i slično.

1.7.2. ZNAČAJ UKLJUČIVANJA DJECE I MLADIH

Aktivno uključivanje i sudjelovanje mladih znače puno više od samog sudjelovanja mladih u aktivnostima koje odrasli osmisle za mlade. Ova dva pojma znače njihovo aktivno uključivanje u proces definiranja potreba i problema i podrazumijevaju izražavanje stavova, mišljenja, želja i potreba mladih, istraživanje mogućih rješenja, donošenje odluka te planiranje i provođenje radnji u kontekstu utjecanja na promjene koje se direktno odnose na njih.

Osnaživanje i osposobljavanje mladih za aktivno i odgovorno uključivanje i sudjelovanje s ciljem društvenih promjena **počinje izražavanjem mišljenja i stavova mladih o pitanjima poput** uređenja učionice, odabira školskih, odnosno izvannastavnih aktivnosti koje će se u idućoj školskoj godini organizirati i ponuditi mladima, a nastavlja se **sudjelovanjem u važnim odlukama koje se tiču mladih** kroz vijeća učenika, mjesnim odborima, savjete mladih u općinama i gradovima u kojima mladi žive, a otvaraju mogućnosti mladima da oblikuju svakodnevicu u vlastitoj zajednici i doprinesu pozitivnim promjenama.

Društvo često gleda na mlade kao na problem, a zapravo trebamo mlade smatrati resursom. Mlade treba vidjeti, pristupiti im i s njima surađivati kao s ljudima današnjice, a ne neke bliže ili dalje budućnosti. Ono što mladi nauče i učine danas uvelike predodređuje stvarnost u kojoj će živjeti, kako već danas, tako i u toj istoj budućnosti za koju ih „čuvamo“ i za koju ih „štedimo“. Vrlo brzo će doći vrijeme u kojem će ti isti mladi, preuzeti odgovorne radne i društvene uloge; sjediti u raznim uredima, odborima, vijećima i radnim skupinama te donositi i provoditi razne odluke koje se tiču, ne samo njihovog života, već i našeg. Naš zadatak kao onih koji ih odgajamo, obrazujemo i na brojne druge načine utječemo na njihov rast i razvoj je da ih osnažujemo za donošenje odluka, potičemo na pronalaženje ideja za probleme koje sami prepoznaju, motiviramo za poduzimanje konkretnih poteza i aktivnosti te ih podupiremo u realiziranju vlastitih zamisli kojima oblikuju stvarnost i zajednicu u kojoj žive.

„Ja bih htjela da ljudi zapravo shvate kol'ko je malo potrebno za sreću. I onda bi počeli sve to cijeliti i onda ne bi niti bilo teško dijeliti stvari i dati nekome nešto i pomagati i mislim da bi tu sve krenulo – jedna vrlina veže drugu...“

(učenica, Da sam ja netko)

Zašto uključiti mlade u donošenje odluka?

Razlozi za uključivanje i aktivno sudjelovanje mladih su brojni, od kojih su najvažniji oni koji obuhvaćaju razvijanje relevantnih kompetencija koje su neophodne za:

- razvoj zdravog, demokratskog društva koje njeguje dijalog, inicijativu, uvažavanje i zajedničko djelovanje (u suprotnosti s političkom i društvenom apatijom mladih, njihov slab odaziv na izbore te političku neaktivnost općenito);
- razvijanje sposobnosti, vještina i znanja mladih kao i samopouzdanja i samorealizacije kroz iskustvo uvažavanja njihova mišljenja te svjedočenja o tome kako su njihove odluke utjecale na pozitivne promjene u zajednici;
- iskren i predan angažman mladih u aktivnostima od njihova interesa pospješuju proces učenja i usvajanja znanja i vještina te uvelike utječu na povećanje različitih kompetencija i zapošljivosti u budućnosti.

Naravno, tu su i oni načelni, određeni zakonom, strateškim i pozicijskim dokumentima poput: ljudskog prava mladih na izražavanje vlastitog mišljenja (osiguranog UN-ovom **Poveljom o pravima djece**, članak 12):

- **Povelja Vijeća Europe o sudjelovanju mladih u životu gradova i općina;**
- **„Budućnost politike za mlade Vijeća Europe: AGENDA 2020.“** – usmjeren na razvijanje pozicije i statusa mladih u područjima koja se odnose na ljudska prava i demokraciju; zajednički život u raznolikim društvima; socijalno uključivanje mladih ljudi i dr.;

- **Politika o neovisnosti nacionalnih vijeća mladih Europskog foruma mladih**
 - i brojni drugi.
-

1.73. VRIJEDNOSTI DJECE I MLADIH U PROCESU POZITIVNIH DRUŠTVENIH PROMJENA

Potrebe mladih vezane su uz individualni razvoj svakog mladog čovjeka, dok se vrijednostima smatraju društvene kategorije koje omogućavaju funkcioniranje određenog društva odnosno zajednice. Te iste vrijednosti mijenjaju se utjecajem brojnih okolnosti, počevši od temeljne evolucije čovjeka, okolnosti u kojima rastemo i sazrijevamo te brojnih iskustava koji nas u tom procesu prate kao i pojedinaца, odnosno grupa koji nas neposredno okružuju i kojima pripadamo.

Razna istraživanja vrijednosti mladih i starijih ljudi ukazuju na to da se vrijednosna orijentacija mladih, očekivano, ne podudara s vrijednosnom orijentacijom starijih. Ovdje susrećemo dobro nam poznati generacijski jaz koji može biti uzrokom brojnih nerazumijevanja, nesuglasica pa čak i isključivanja mladih pod utjecajem istih.

Nama je zanimljivo istraživanje „Mladi i vrijednosti u procesu društvenih promjena“ (Bognar, 2007) u kojem se navodi da mladi na prvo mjesto stavljaju ljubav, zdravlje, prijateljstvo i iskrenost, a stariji obitelj, poštenje i prijateljstvo. Prema istom istraživanju, važan aspekt u razumijevanju potreba i vrijednosti mladih nalazi se u razumijevanju i prevladavanju jaza između, s jedne strane, stvaranja uvjeta za zadovoljavanje potreba mladih kao pojedinaca u društvu, te s druge strane, nužnosti njihovog prihvaćanja određenog sustava vrijednosti društva u kojem se nalaze.

Svim stručnjacima koji rade s djecom i mladima itekako je poznata povezanost dugoročnog nezadovoljenja potreba i promjene ponašanja s ciljem pronalaska alternativnih načina koji će dovesti do zadovoljenja potreba. Kroz duže vrijeme nezadovoljstva dolazi do destruktivnih oblika ponašanja prema samome sebi ili drugima. Ako dugotrajno svjedočimo neuvažavaju stavova, mišljenja, potreba djece i mladih, dugoročno utječemo na razvoj apatije, nezadovoljstva, nepovjerenja, manjka samopouzdanja te srozavanja njihovih sposobnosti za donošenje odluka i aktivno oblikovanje promjena (Bognar, 2007.).

NAJČEŠĆE ISTAKNUTE POTREBE MLADIH¹

- **Kvalitetno provođenje slobodnog vremena** – zanimljiva i raznovrsna ponuda zabavnih, kulturnih i sportskih sadržaja za mlade
(manjak ili potpuni izostanak istih uzrokuje apatičnost i pasivnost mladih, nedostatak motivacije za vlastiti osobni razvoj i aktivizam u lokalnoj zajednici);
- **Prostori za okupljanje mladih** (centri i klubovi za mlade, udruge mladih i za mlade)
(slaba financijska potpora radu udruga mladih i za mlade, nemogućnost dobivanja prostora za rad udruga);
- **Obostrana, funkcionalna i kvalitetna komunikacija i suradnja predstavnika mladih s gradskim vlastima**
(mladi ističu problem nebrige za potrebe mladih, nefunkcionalnost savjeta mladih);
- **Mogućnost zapošljavanja (radna mjesta za mlade)**
(prevencija i smanjenje siromaštva, financijska neovisnost o roditeljima/obitelji);
- **Stambeno zbrinjavanje** (uvjet za olakšavanje osamostaljivanja, zadržavanje mladih u manjim mjestima, stvaranje uvjeta za zasnivanje obitelji);
- **Dostupnost informacija od interesa mladih** koristeći suvremenu tehnologiju
(mladi izražavaju nezadovoljstvo zbog raspršenosti i nedostatka kvalitetnih i pravovremenih informacija te njihove nedostupnosti što je jedan od razloga neuključivanja u život zajednice; izražavaju potrebu boljeg informiranja o njihovim pravima i odgovornostima te mogućnostima sudjelovanja u društvu).

¹ Bilten Studija o mladima za mlade „Fokus – mladi“, Mreža mladih Hrvatske, svibanj 2012. i Bilten Studija o mladima za mlade „Znam, razmišljam, sudjelujem“, Mreža mladih Hrvatske, travanj 2013.

Upravo aktivno uključivanje i sudjelovanje mladih u pojavama i odlukama u njihovoj neposrednoj zajednici važan je alat za učenje (pozitivnih) društvenih vrijednosti, poznavanje društvenih normi, razvijanje stavova prema njima, ali i za pomirenje individualnih potreba te uspješnog funkcioniranja mladih generacija kao posebne društvene skupine u zajednici. Sve navedeno u konačnici rezultira osnaživanjem mladih kako bi postali odgovorni prema sebi i društvu u kojem žive.

Govoreći o društvenim vrijednostima, vrlo je važno naglasiti trend slabljenja tradicionalnog utjecaja pojedinih institucija – poput policije, crkve i države – na formiranje vrijednosti koje bilježe zapadne kulture. Ujedno se pojačava individualizam i osobna odgovornost za procjenu što je dobro, a što loše. Kao osobe koje rade s mladima, ali i za njih, od presudne je važnosti kontinuirano i sustavno pratiti potrebe mladih, njihove interese i želje te oslušivati i pratiti trendove u sektoru mladih. *Mladi su sami najveći izvor podataka te sami najbolje znaju što im treba da bi zadovoljili svoje društvene i humanističke potrebe s ciljem ostvarivanja svojih kapaciteta čime će doprinijeti i zajednici.*

Znanja poput vođenja mladih, funkcioniranja grupa, odnosno skupina mladih, projektnog upravljanja, pružanja podrške inicijativama mladih, komunikacijskih vještina, vještina zagovaranja, javnog nastupa i komuniciranja, odnosno odnosa s javnošću, od presudnog su značaja u svakom radu s mladima.

1.7.4. VAŽNI PARTNERI U RADU S DJECOM I MLADIMA

Nakon obitelji, **škola** ima nedvojbeno snažnu ulogu u promicanju društveno poželjnih vrijednosti te poticanja aktivnog uključivanja mladih kroz sudjelovanje u odlučivanju učenika vezano za odluke koje se tiču njih samih.

Ako se o temama poput društvenih vrijednosti, aktivnog građanstva, tolerancije i demokracije razgovara u otvorenom, uvažavajućem ozračju, koristeći različite metode, dinamične, kreativne i prije svega zabavne aktivnosti, navedene teme mogu izazvati u učenika interes, samopouzdanje i motivirati ih na aktivan doprinos zajednici u kojoj žive. Učenici ponajviše naglašavaju nezadovoljstvo činjenicom da se njihov glas ne čuje niti uvažava (Žnidarec Čučković, 2013.). Često učenici niti ne (pre)poznaju strukturu poput **vijeća učenika** kao prostor za iskazivanje svojeg mišljenja i utjecanja na odluke koje ih se tiču unutar škole. No ponekad se događa da škola ne daje dovoljnu podršku mladima, niti sama uvažava oblik učeničkog sudjelovanja kroz vijeće učenika.

Sve veći utjecaj na aktivno uključivanje mladih i poticanje na sudjelovanje imaju **organizacije civilnoga društva**, naročito udruge mladih i udruge za mlade koje svojim programima i projektima nastoje ponuditi mladima sve veći broj mogućnosti aktivnog uključivanja, sudjelovanja, kao i prostor za djelovanje mladih na vlastitim projektima i zamislima. Mjesta poput klubova za mlade,

centara za mlade te info centara, od presudnog su značaja za kvalitetno provođenje slobodnog vremena mladih. U navedenim strukturama pruža im se stručna i infrastrukturna podrška za realiziranje vlastitih ideja i projekata.

Okupljanje mladih u ovakvim centrima u svrhu kvalitetnog provođenja slobodnog vremena utječe na povećanje povezanosti i povjerenja u voditelje koji rade s njima i pružaju im podršku. Ta veza može biti od presudnog značaja u angažiranosti mladih oko osjetljivih tema poput ovisnosti, diskriminacije, zlostavljanja na internetu i drugih. Neovisnost organizacija civilnog društva također može biti prednost kod podrške mladima u realiziranju projekata i aktivnosti vezanih uz osjetljive, kontroverzne teme ili osobe koje im predstavljaju određenu prijetnju (poput ovisnosti o drogama, spolno prenosivih bolesti i sl.).

Ono što je poznato je da su organizacije civilnog društva u Hrvatskoj, osim što u prosjeku imaju nizak stupanj aktivnog članstva, neravnomjerno rasprostranjene pri čemu su naročito deficitarne u naseljima ispod 20.000 stanovnika (Bežovan, 2004). Iz toga proizlazi da je volontiranje, posebice formalno, kroz udruge, nedovoljno rašireno među općom populacijom pa tako i mladima u Hr-

vatskoj. Međutim, kada je riječ o spremnosti mladih na dobrovoljni rad, prethodna su istraživanja utvrdila da je 40% mladih voljno uključiti se dok 20% ne želi imati iskustva u volonterskom radu, a 40% je neodlučno i ne zna (Mendeš, 2006). Također, vjerujemo da je često riječ i o nedovoljnoj vidljivosti aktivnosti i projekata za mlade, kao i mogućnosti za njih te neprepoznavanju istih među pripadnicima zajednice. Stoga je važno **povezivanje organizacija civilnog društva koje pružaju usluge za mlade s lokalnim medijima. Upravo su lokalni mediji oni koji mogu pomoći u promoviranju aktivnosti i informiranju o postojećima, i to naročito potencijalnih korisnika.**

Često se u civilnom sektoru i u kontekstu volontiranja spominje umrežavanje, povezivanje, suradnja i partnerstvo. Upravo su ove vrijednosti izrazito važne kada govorimo o uključivanju mladih i njihovom aktivnom doprinosu zajednici. Kao najbolji primjer može se uzeti rad info centara za mlade i klubova za mlade, koji u velikoj mreži suradnika i partnera pronalaze uvjete za otvaranje mogućnosti za mlade koje podrazumijevaju njihov angažman sukladno željama, interesima, potrebama i mogućnostima. Kako bi zaista poduprijeli mlade, motivirali ih na aktivno uključivanje i sudjelovanje, nužno je da poznavaju i komuniciraju sa što većim brojem ljudi, stručnjaka različitih profila, organizacija koje se bave raznim područjima (ekologije, zdravlja, prehrane, informatike, poduzetništva, umjetnosti i brojnih drugih) kako bi se na osnovi interesa mladih povezali s istima i suradnjom uključili mlade u one aktivnosti i projekte s kojima imaju najjaču vezu (emotivnu poveznicu, prijašnje iskustvo, želju za učenjem, znanje, određene vještine, usavršavanje u tom smjeru i sl.).

Volonterski centri itekako su značajni u povezivanju mladih s lokalnom zajednicom, i to od najmlađe dobi. Već u osnovnoj školi, mladima je potrebno predstaviti volonterske centre kao poveznicu između članova zajednice. Suradnjom škole i volonterskih centara u lokalnoj zajednici puno se može učiniti na usmjeravanju mladih u određenom smjeru i njihovom uključivanju s obzirom na gore spomenute karakteristike.

1.7.5. KARAKTERISTIKE AKTIVNIH MLADIH LJUDI

„Ne možete potrošiti kreativnost. Što je više koristite, više će je biti.“

M. Angelou

mladi ljudi koji osjećaju i razumiju puls neposredne zajednice, empatični, odgovorni, motivirani, predani, koji znaju motivirati i pokrenuti druge, strpljivi, vole raditi s drugim ljudima, vole pomagati, inicijatori, vješti u javnom izlaganju, dobri govornici, kreativni, kritički promišljaju

Pokreni promjenu!

Sigurni smo da svako dijete i mladi čovjek koji posjeduje nabrojane osobine neće imati problema u pronalaženju načina kako ih pretočiti u djela i njima doprinijeti društvu i zajednici u kojoj živi. Većina mladih ima potencijal za razvoj navedenih karakteristika, ali nisu imali prilike da ih razviju zbog različitih obiteljskih i društvenih uvjeta u kojima su odrastali. Na njih trebamo gledati kao na osobe kojima treba mali poticaj kako bi unutar sebe pronašli svoje interese i želje. Stručnjaci koji rade s mladima, svojom podrškom i prijedlozima mogu potaknuti mlade na aktivno (su)djelovanje radi stjecanja pozitivnih iskustava i dobiti, kako vlastitih, tako i onih drugih u zajednici.

2.

OD IDEJE
DO PROJEKTA

OD IDEJE DO PROJEKTA

2.1. POČETNO PLANIRANJE

„Volontiranje je dobrovoljno pomaganje djeci, pomaganje nekim ljudima, ali dobrovoljno bez ikakvog novca, ... za beskućnike jer svatko zaslužuje dom, tako isto i životinje naravno, ali onako prvo da mi svoju vrstu unaprijedimo, a onda kasnije životinjsku.”
(učenik, 13 godina, *Da sam ja netko*)

Pri organizaciji volonterske akcije i/ili projekta u školi i zajednici, važno je da tema akcije/projekta najprije bude prihvaćena, ili još bolje inicirana od mladih.

Najbolje je kad oni sami prepoznaju potrebu za određenom vrstom akcije i kad akcija odgovara na problem koji su sami primijetili i žele nešto napraviti da se taj problem riješi. Ako mladi sudjeluju od samog početka u procesu izbora ideje za akcije, imaju osjećaj da je to njihova akcija, njihov projekt, njihova promjena koju žele vidjeti u svojoj zajednici, taj osjećaj će biti pokretač cijele akcije i na najbolji mogući način osigurati njihovo potpuno sudjelovanje.

46

Od mladih možete tražiti da izrade popis problema u zajednici i zajedno dogovorite za koji problem je najrealnije organizirati akciju. Ako imate grupu mladih koji žele mijenjati i pozitivno utjecati na svoju zajednicu i otvoreni su za ideje, možete s njima proći različite ideje i područja rada **u skladu sa smjernicama za radionice (Prilog 1)**. S njima svaku od ideja možete analizirati tako da odgovorite na neka od ovih pitanja:

- Što želite osobno, a što kao grupa dobiti provedbom ove projektne ideje?
- Postoji li interes cijele grupe da se provede ova ideja?
- Koje resurse imate za provedbu ove ideje (vrijeme, novac, ljudi)?
- Koji utjecaj ovaj projekt može imati na lokalnu zajednicu?

Važno: Sjetite se kako je važno prihvatiti sve ideje mladih. Čak i onda kad su ideje nerealne, nemojte ih vrednovati dok god ste u fazi prikupljanja ideja. Možete spajati ideje koje su slične ili nadograđivati postojeće ideje sa svojim idejama te na taj način kod mladih graditi osjećaj vlasništva nad projektom. Nakon što izlistate sve ideje, uložite vremena u proces izbora finalne ideje (možete se koristite i SWOT analizom – opis možete pronaći u Prilogu 2a).

Važno: Sjetite se važnosti razvoja grupne dinamike i izgradnje tima. Na početku rada s grupom budite direktivni, postavljajte puno pitanja, vrednujte svaki odgovor, dajte priznanje na svaki pozitivni iskorak mladih ljudi (npr. kad daju ideje, podržavaju jedni druge i sl.). Obavezno na početku sastanka radite neku od igrica upoznavanja (ledolomci) kako bi na zabavan način upoznavali jedni druge i otkrivali svoje sličnosti i razlike. Na kraju svakog sastanka, provjerite ima li nekih pitanja koja su neodgovorena i tražite od njih da kratko evaluiraju sastanak.

2.2. ISTRAŽIVANJE O PROJEKTOJ IDEJI 47

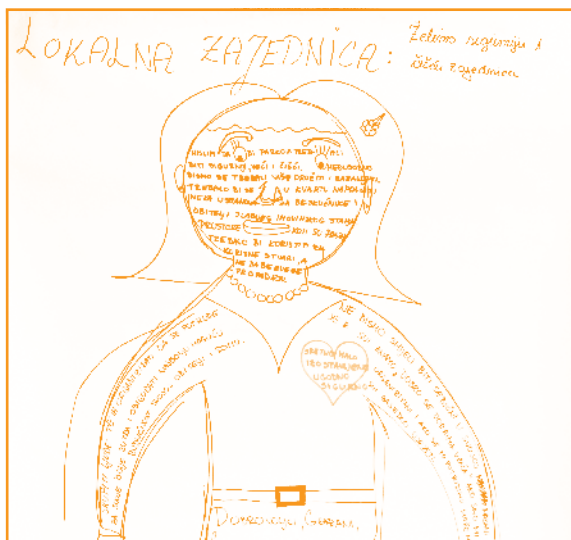
Nakon što ste se odlučili za projektnu ideju, s mladima trebate osmisliti koje sve informacije trebate da biste mogli organizirati projekt. Koristite se planom istraživanja – primjer jedne akcije u nastavku:

Istražiti prije svake akcije:	Posjet starijim osobama u domu za starije i nemoćne osobe
<ul style="list-style-type: none"> Što trebate saznati kako bi se organizirala ova akcija? 	<p>Koji sve domovi postoje na vašem području? Saznati kontakte ravnatelja, saznati s kim možete pričati.</p> <hr/> <p>Jesu li korisnici zainteresirani za jedan dan druženja, koliko imaju korisnika, imaju li česte posjete svojih obitelji, koji je najbolji dan za posjet, što bi ih posebno razveselilo (pokloni, nastup školskog zbora i sl.)?</p> <hr/> <p>Koliko učenika škole bi bilo zainteresirano za ovakvu vrstu akcije?</p>
<ul style="list-style-type: none"> Od koga možete saznati te informacije? 	<p>Informacije na internetu, telefonskim pozivima domovima, otići na sastanak s ravnateljem, provjeriti s vršnjacima direktno interes, voditelj zamoli kolege da provjere sa svojim učenicima interes itd. Razmisliti je li netko već uključen u takve aktivnosti i ima li iskustvo posjeta starijima.</p>
<ul style="list-style-type: none"> Osmisliti što ih pitati. 	<p>Primjerice, ravnatelja doma pitati: Koliki je broj korisnika? Koji je broj korisnika koji nemaju posjete od strane bliže obitelji? Što bi ih veselilo prilikom posjeta mladih? Kada je najbolje obaviti posjet, u koji dio dana? Koliko mladih može doći u posjet domu? I slična pitanja.</p>

Mlade se može podijeliti u manje timove prema interesima te kapacitetima pojedinih dijelova istraživanja. Rade samostalno u timovima te izvijeste voditelja i ostale članove tima na sljedećem sastanku grupe. Ovaj je korak važan kako bi se upoznao kontekst određenog problema u zajednici (npr. možda lokalni dom za starije već redovno posjećuje druga škola ili neka lokalna udruga te bi se volonterska grupa željela fokusirati na ranjivu skupinu koja u vašoj zajednici ne dobiva nikakvu pažnju). Njime mladi postepeno

upoznaju problematiku na koju žele reagirati (npr. usamljenost starijih), upoznaju se s temom, potom već dobivaju manje zadatke i mogućnost da rade nešto što do sada nisu nikad radili (npr. dogovoriti i provesti razgovor s ravnateljem jedne ustanove). Provedbom svih tih manjih zadataka grade samopouzdanje, dobivaju nova znanja i vještine.

Važno: Posvetite vremena i prostora za to da mladi vježbaju kako i što će sve pitati ljude koje će kontaktirati. Ako je u pitanju telefonski poziv, sastanak sa službenom osobom ili direktni razgovor s korisnikom, možete s njima raditi vježbu igranja uloga. Mladi se često ustručavaju razgovarati s osobama od autoriteta i nepoznatim ljudima. Vježbanje uloga može pomoći da se oslobode i svakako može pridonijeti gradnji tima jer ove vježbe možete provesti uz smijeh i u opuštenu atmosferu. Možete dati uputu osobi koja glumi ravnatelja da je jako zaposlen i namrgođen ili osobi koja glumi stariju osobu da slabije čuje (to će pomoći da razgovarate o potencijalnim izazovima kod ovakvih zadataka, ali i dobroj atmosferi u grupi). Sjetite se da je svaki ovaj korak važan za izgradnju tima i razvoj grupne dinamike!

Na sljedećem sastanku treba biti dovoljno vremena kako bi svaki manji tim mogao izvijestiti cijelu grupu o tome što su saznali. Nakon izvještavanja, važno je diskutirati s grupom oko potencijalnih izazova na koje su naišli, što su možda mogli napraviti drugačije, kako bi mogli dobivene informacije iskoristiti za daljnje korake (sjetite se Kolbovog ciklus iskustvenog učenja). Diskusije će možda na početku rada grupe biti kratke, ali je važno da voditelj poziva na razgovor i davanje mišljenja. Možete ih ponovo podijeliti u timove i dati im da popišu razloge ZA i PROTIV neke ideje ili koraka. Korištenjem ovakve metodologije jasno im se daje do znanja da je bitno njihovo mišljenje te se razvija njihovo kritičko promišljanje. Iako sve navedeno traži vremena, prije same provedbe projekta se zapravo ulaže vrijeme u razvoj njih kao aktivnih građana koji će sljedeću projektnu ideju moći osmisliti i sami (ili barem biti bliže tome).

2.3. PLANIRANJE I PRIPREMA PROJEKTA

49

*“Ako plan A nije uspio, samo smireno. Abeceda ima još 29 slova.”
N.A.*

Svaki projekt trebao bi biti razrađen tako da ima definirane najvažnije elemente (ciljevi, podciljevi, budžet, partneri, aktivnosti), pa čak i ako je u pitanju manji projekt, gdje su uključeni volonteri mlađa djeca, i sama aktivnost uključuje malo sudionika. Projekt može biti opisan na jednoj ili više stranica ovisno o veličini projekta i potrebi razrade projekta u detalje. Ali svaki projekt bi trebao imati definirane činjenice o pojedinim elementima kako biste iz njega mogli raditi akcijski plan, dodijeliti zadatke, napraviti budžet i vremenski raspored.

Primjer – **opis projekta:** Volonterska akcija „Uređivanje lokalnog parka“

PODSJETNIK NA KLJUČNA PITANJA NA KOJA PROJEKTNI PRIJEDLOG MORA ODGOVARATI	VOLONTERSKA AKCIJA – UREĐIVANJE LOKALNOG PARKA
<p>Što? Projektne aktivnosti i opis</p>	<p><i>Cilj projekta je urediti park X kako bi djeca i mladi imali mjesto koje je čisto, sigurno i uređeno za provođenje slobodnog vremena i druženje.</i> <i>Navedeni cilj će se provesti uključivanjem različitih dionika koji će zajedno s učenicima urediti staze, počistiti trulo lišće i smeće, postaviti nove kante za smeće, obojiti klupe te zasaditi sadnice.</i></p>
<p>Zašto? Potrebe na koje projekt odgovara, motivacija.</p>	<p><i>Park X nalazi se u kvartu, u blizini dvije osnovne i jedne srednje škole. Mnoga djeca, mlađa i starija, redovno provode tamo vrijeme prije i poslije škole. Sjede na travi, družu se, sviraju i pjevaju. Park je trenutno zapušten te noću dosta mladih zaobilazi park, a danju se dogodilo da su se neka djeca porezala na razbijeno staklo od boca. Mladi uključeni u projekt žele urediti park kako bi za njih i druge mlade to bilo sigurno mjesto, lijepo i uređeno i gdje bi mogli provoditi i više vremena.</i></p>

50

Za koga? Ciljne skupine.	<i>Djeca, mladi, umirovljenici i ostali građani koji se zadržavaju i/ili prolaze parkom.</i>
Tko? Projektna skupina, partneri.	<i>Voditelj projekta je volonterski klub srednje škole X, a partneri u projektu su lokalna mjesna zajednica X i lokalno komunalno poduzeće.</i>
Čime? Potrebnim resursima, proračunom.	<i>Vreće za smeće, grablje i lopate, zaštitne rukavice, boja za klupe, četke za bojenje, nove kante, sadnice (razraditi proračun za navedeno, definirati broj i količinu te definirati od koga bi mogli dobiti donaciju za navedeno, npr. od komunalnog poduzeća dobiti sadnice i nove kante za smeće, od njih posuditi radni materijal, rukavice i grablje, od lokalne tvrtke novac za vreće za smeće, boje i četke).</i>
Kako? Metodama, realizacijom.	<i>Nabrojiti sve aktivnosti i dodijeliti zadatke pojedincima ili manjim timovima.</i>
Gdje? Mjesto/a održavanja aktivnosti	<i>Park X</i>
Kada? Raspored	<i>20.5.2014. u 13:00 sati</i>

Nakon što je projekt napisan, potrebno je napraviti i **akcijski plan** (plan rada). Plan rada treba sadržavati informacije poput detaljnih aktivnosti koje trebate obaviti radi provedbe svake aktivnosti, vremenski raspored te tko je odgovoran za svaku aktivnost. Na taj način imate pregled svih zadataka koji se trebaju izvršiti, kada trebaju biti izvršeni te tko će ih izvršiti.

Primjer – **Akcijski plan**

Br.	Zadatak koji treba provesti	Rok izvedbe zadatka	Osoba zadužena za obavljanje zadatka
1.	Saznati cijene boja za klupe	<i>do 10. svibnja</i>	<i>Krešo</i>
2.	Kontaktirati domara škole te provjeriti što od alata je dostupno te koja količina se može dobiti za akciju?	<i>do 10. svibnja</i>	<i>Ana</i>
3.	Informirati cijelu školu o akciji, napisati tekst te postaviti na mrežnu stranicu i oglasnu ploču škole.		<i>Danijel i Dragana</i>
.....			

52

Nakon što ste razvili detaljan plan rada, trebate **identificirati resurse ili ustanoviti što vam je sve potrebno i tko vam je potreban** za provođenje plana. Lokalni projekt u zajednici odličan je način za osnaživanje udruživanja u vašoj zajednici. Na primjer, trebate:

- Promisliti o resursima koji su potrebni za ostvarenje projekta. Resursi se mogu odnositi na potrepštine, novčane resurse, stručno znanje ili volontere.
- Identificirati moguće partnere iz zajednice koji bi mogli doprinijeti resursima koje su potrebni.
- Kontaktirati potencijalne partnere s ciljem saznanja jesu li zainteresirani za zajednički rad pri suočavanju s problemom u lokalnoj zajednici. Budite veoma jasni oko koristi koje bi oni mogli imati iz takvog partnerstva.
- Istražiti moguće prepreke u provedbi projekta.

Potrepštine

Koje potrepštine trebate i zašto ih trebate? Kako ih mislite nabaviti?

Grablje, kante za smeće, sadnice, boje, četke. Dio dobiti od škole, dio od donacija.

Potencijalni partneri iz zajednice:

*Lokalno komunalno poduzeće
Škola*

Novac

Koliko novca trebate i za što ćete ga koristiti? Koji su mogući izvori financija?

1.500,00 kn za vreće za smeće, osvježenje za volontere...

Potencijalni partneri iz zajednice:

*Lokalna uprava i samouprava
Lokalna tvrtka*

Stručno znanje

Što trebate znati? Tko bi mogao pomoći da dođete do stručnih informacija?

Kako obojiti klupe...

Kako zasaditi sadnice...

Potencijalni partner iz zajednice:

*Domar škole
Djelatnik lokalnog komunalnog poduzeća*

Volonteri

Koliko volontera trebate i što će oni raditi? Koga možete pozvati da se uključi u projekt?

20 volontera, članovi volonterskog kluba i drugi učenici iz škole te zainteresirani nastavnici...

Potencijalni partner iz zajednice:

Roditelji...

Kad ste identificirali resurse koje trebate kako biste ostvarili svoj plan, potrebno je i točno izračunati novčane resurse da biste uspjeli u provođenju plana.

- Napišite popis izvora prihoda za vaš projekt.
- Napravite pregled i kategorizirajte troškove.
- Provjerite vaše izračune. Vaš ukupni prihod trebao bi odgovarati vašim troškovima.

PRORAČUN
Prihodi
Ukupni prihodi:
Troškovi
Ukupni troškovi:

Dobro je detaljno razraditi proračun u ovoj fazi, kako kasnije ne biste imali financijskih problema. Čak i ako se radi o 50ak kuna, ovo je dobra vježba kako bi djeca naučila razmišljati na ovakav način.

Kada tražite potencijalne donatore za resurse koje trebate pokušajte se sjetiti svih potencijalnih donatora (roditelja, lokalne mjesne zajednice, komunalnog poduzeća, kvartovske trgovine, itd.). Ako ih tražite manje stvari, poput desetak sadnica cvijeća, desetak litara soka itd., veća je vjerojatnost da će biti na taj način spremni podržati projekt. Uvijek je dobro spomenuti da će vidljivost projekta i onih koji su podržali projekt biti osigurana kroz lokalne medije i mrežne stranice škole.

2.4. PROVEDBA PROJEKTA

U ovoj fazi projekta trebali biste imati jasno razrađen projekt. Kako biste ga mogli uspješno provesti trebate obratiti pažnju na:

- sudjelovanje,
- praćenje financija i
- odnose s javnošću.

Osigurajte da svi mladi sudjeluju u provedbi, da je raspored njihovih dužnosti u skladu s njihovim kompetencijama i interesima, podijelite ih u timove i provjeravajte s njima kako im ide. Nastojte pratiti potrošnju novca tijekom provedbe akcije, odnosno tijekom cijelog projekta pratiti i prikupljati sve račune, prihode iz donacija i sl. (osmislite vlastitu evidenciju i podijelite ovaj zadatak s još nekoliko članova grupe). Prije provedbe projekta potrebno je identificirati gdje sve želite da se pojavi obavijest o projektu (mrežna stranica škole, grada, partnera, *facebook* stranice, lokalne TV i radio postaje). Napišite kratak tekst o najavi projekta i prosljedite željenim medijima. Obavezno osmislite i vizualni identitet objave, priložite sliku i logo.

2.5. EVALUACIJA PROJEKTA

Evaluaciju projekta je potrebno unaprijed definirati. Jedan od osnovnih odgovora koje želite dobiti kroz evaluaciju je jesu li ciljevi projekta ostvareni. Dobro je odmah na početku definirati informacije koje vam mogu pomoći kod evaluacije, odnosno provjere jeste li postigli svoje ciljeve. To ćete najbolje napraviti tako da ponovno pogledate svoj opis projekta, plan rada i proračun te odredite što bi vam bilo korisno saznati iz tih elemenata projekta.

Koji je cilj projekta?	Cilj projekta je urediti park X kako bi djeca i mladi imali mjesto koje je čisto, sigurno i uređeno za provođenje slobodnog vremena i druženje. Navedeni cilj će se provesti uključivanjem različitih dionika koji će zajedno s učenicima urediti staze, počistiti trulo lišće i smeće, postaviti nove kante za smeće, obojiti klupe te zasaditi sadnice.
Kome je projekt namijenjen?	Djeci, mladima, umirovljenicima i ostalim građanima koji se zadržavaju i/ili prolaze parkom...
Tko surađuje na projektu?	Lokalno komunalno poduzeće, škola...
Koliki je proračun projekta?

Kako ćete znati je li vaš projekt učinio promjenu? Napravite popis pitanja za evaluaciju kako biste mogli dobiti informacije:

*Koliko je sadnica posađeno? (pratite podatke tijekom sadnje)
Koliko klupa obojano?*

*Jesu li ljudi koji su sudjelovali u sadnji i koji su prolazili kroz park naučili nešto o uređenju parka? (anketirati sudionike)
Koliko je bilo volontera?*

Obaviti razgovor s ravnateljem škole i direktorom komunalnog poduzeća! Saznati njihovo zadovoljstvo suradnjom.

Vidjeti jesu li učenici zadovoljni postignutim rezultatima i što su naučili iz cijelog iskustva...

Neke od uobičajenih metoda za evaluaciju:

- upitnici,
- anketiranje,
- dnevnik projekta,
- evaluacijske igre,
- grupne aktivnosti.

Sve informacije koje dobijete putem evaluacije mogu vam biti korisne kako biste osnažili tim, obilježili postignuća te stekli korisne informacije za planiranje buduće akcije.

2.6. ŠIRENJE UTJECAJA PROJEKTA

Ovaj segment projektnog upravljanje je veoma važan, ali često za njega odvojimo najmanje vremena. S mladima osmislimo i provedemo sjajan projekt, za njega znaju u školi, u organizaciji u kojoj djelujemo, eventualno za njega zna dionik lokalne zajednice koji je bio uključen u projekt i tu završava priča. Međutim, širenje utjecaja projekta trebamo gledati kao neizostavan dio projektne priče: što više ljudi sazna za projekt, postoje veće šanse da se pozitivni rezultati projekta prošire tako da se projektom postigne i više nego što ste početno planirali. Postoje različiti načini kako možete proširiti utjecaj projekta i nakon završetka. Ovisno o tome što želite postići, možete koristiti različite alate.

Na primjer:

- **Vidljivost projekta** (kad želite da javnost sazna za projekt) – koristite alate poput mrežne stranice škole/organizacije, *facebook* stranica škole/organizacije, internet stranice značajnih dionika (partnera, lokalne uprave itd.). Važno je da uz kratak tekst o ciljevima i rezultatima projekta, objavite i vizualni dio (logo škole, projekta, slike i sl.) Nemojte zaboraviti poslati i pozive medijima te objave za medije prije održavanja pojedinih akcija. U objavi obavezno navedite odgovore na 5 WH pitanja: tko, što, gdje, kada, zašto i kako.
- **Dijeljenje rezultata** (kad želite svoj primjer podijeliti s drugima) – predstavite projekt i rezultate putem *mailing lista*, držanjem prezentacije o projektu pred drugim školama i/ili organizacijama (vršnjacima).
- **Iskorištavanje rezultata** – cjelokupni projekt može se prilagoditi za sličan ili nov projekt, obučavanje drugih (vršnjaka) za provedbu istog projekta, dijeljenje iskustva.
- **Nastavak projekta** – napravite dugoročni program od svog projekta (za nove korisnike, za nove sudionike), jer kontinuirani rad na jednoj temi donosi dugoročiji rezultat.
- **Politike** – tema vašeg projekta dotiče važne teme javnih politika (o mladima, o zdravlju, o socijalnoj skrbi). Saznajte glavne dionike i šalžite nadležnim tijelima svoje preporuke za javne politike koje imaju nacionalni utjecaj.

Koji god od navedenih alata koristite, cilj neka vam bude proširiti i pojačati utjecaj vašeg projekta izvan vaše grupe i škole. Širenjem dobre priče vašeg projekta možete postići sljedeće:

- motivirati djecu i mlade ljude da nastave volontirati i raditi na novim projektima;
- dobivanjem pažnje javnosti, dobiti i veću mogućnost financiranja budućih projekata;
- povećati vidljivost i ugled vaše škole ili organizacije;
- povećati mogućnost da rezultati projekta budu dugoročniji (da projekt nije jednokratni);
- inspirirati druge da rade iste i/ili slične projekte
- i mnogo drugih učinaka.

Još više o idejama kako proširiti utjecaj svog projekta, s praktičnim smjernicama, pronađite na stranicama <https://www.salto-youth.net/downloads/4-17-1408/MakingWaves.pdf>

3.

IZAZOVI U PROVEDBI PROJEKTA

IZAZOVI U PROVEDBI PROJEKTA

59

3.1. MODEL RJEŠAVANJA PROBLEMA

*“Sve ide kao po špagi, samo smo naišli na mali čvor!”
članica kluba vršnjačkih medijatora, 10.g.*

Jedan od najpoznatijih reformatora na području obrazovanja John Dewey (1910.) koji je imao važnu ulogu u razvoju grupnog rada kreirao je znanstveni model za rješavanja problema u radu s grupom. Koraci su tog modela, primijenjenog u radu s grupom, sljedeći:

1. Prepoznavanje da problem postoji u grupi
2. Identificiranje problema
3. Istraživanje problema u dubinu
4. Identificiranje mogućih rješenja i poteškoća
5. Biranje rješenja, pokušaj rješavanja i evaluacija

Problemi koji se javljaju u radu grupe, bilo da je u pitanju dugoročni rad s jednom grupom (npr. volonterski klub) ili kratkoročni rad grupe (organiziranje jednokratnog projekta), mogu biti različiti:

- mogu se ticati interne grupne dinamike, primjerice, osjeti se neraspoloženje ili nemotiviranost kod članova grupe;
- mogu biti povezani s ponašanjem članova grupe koje nije afirmativno (npr. osuđivanje ili provociranje članova grupe međusobno);
- može biti da je jedan član grupe odustao te se osjeti da je to ostavilo „repove“ u dinamici grupe
- ili neki drugi razlog zbog kojeg se osjeti da u grupi nešto ne funkcionira.

Ali problem može dolaziti i izvana, ticati se života članova u obitelji, školi ili lokalnoj zajednici. Ili problem može biti u provedbi projekta, nedostatku resursa, potrebne podrške, prostora za rad itd. Kao što se vidi, možete naići na različite probleme, ali je osnovno ne zanemariti niti jedan problem kad se pojavi.

„Ja smatram da za svaki problem postoji rješenje..“

(učenica, Da sam ja netko;)

Identificiranje problema je važan korak jer članovi grupe moraju imati jasan uvid u to što je sve dio problema, kako bi mogli pristupiti njegovom rješavanju. U ovom koraku važna je senzibilnost voditelja, naročito ako je problem orijentiran na nekog od članova grupe (njegovo ili njeno ponašanje). U tom slučaju, važno je razgovarati otvoreno, ukazujući na ponašanje osobe, a nikako ne na osobu te jednom identificirani problem vezati za općenito ponašanje. Također je važno nastojati tijekom cijelog procesa rješavanja problema ne govoriti da je to problem jedne osobe.

Isto tako, važno je voditi računa o iskrenosti i realnosti problema, nastojati ne vezati uz problem intenzivne emocije poput ljutnje, srama, bijesa, odnosno objasniti da su te emocije u ovakvim situacijama normalne te napraviti odmak i pokušati problem identificirati iz perspektive realnosti i objektivnosti.

Nakon identificiranja problema potrebno je provesti određeni dio vremena u **analizi problema**. Često se događa da se nakon identifikacije problema žuri na rješavanje, naročito kad je rješenje razumljivo i na dohvat ruke. Čak i kada jest, važno je analizirati sve moguće aspekte problema, različite perspektive (kako drugi gledaju na problem), moguće uzroke, kako je do toga došlo itd. Analiza problema omogućava dobivanje šire slike i konteksta problema koji nije vidljiv odmah na početku. Istraživanje konteksta problema, refleksija i kritičko promišljanje omogućava mladima upravo razvoj tih vještina.

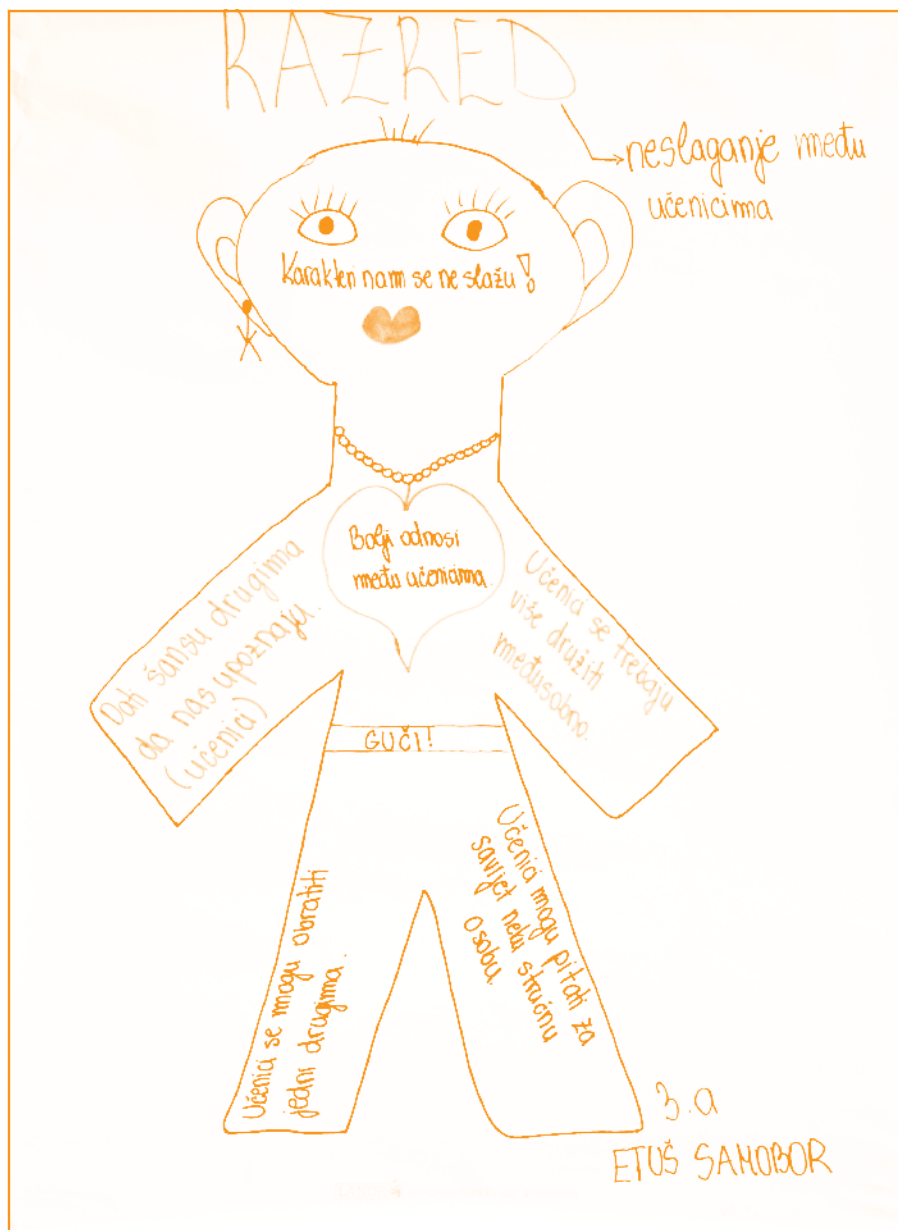
Nakon ovog koraka mladi mogu pristupiti **istraživanju mogućih rješenja**. Oluja misli (tzv. brainstorming) je najčešća metoda i može pomoći da rješenja budu kreativna i raznovrsna. Svaka od opcija se može dalje analizirati – jake strane, slabe strane, realnost provedbe, tko može biti podrška itd. Mladi pritom vježbaju vještine rješavanja problema, kritički razmišljaju i gledaju na jedan problem iz različitih perspektiva.

Tek kada je grupa istražila moguća rješavanja i analizu istih, pojavit će se rješenja koja će imati najviše smisla. Ohrabrite mlade da sami provode rješenje, da osjete vlasništvo i kontrolu nad tim te da sami procjenjuju koliko je bilo uspješno (*Kolbov ciklus iskustvenog učenja*).

Važno: Iskoristite rješavanje problema za učenje socijalnih vještina: istraživanje, propitivanje, kritičko razmišljanje ili reflektiranje.

Važno: Ako zanemarite problem, postoji velika mogućnost da će problem utjecati na rad grupe dugoročno.

Važno: Ako je problem koji je nastao prevelik i zbog njega nastavak rada nije moguć ili ako problem nije riješen na vrijeme i zbog njega je došlo do prestanka rada grupe ili prekida projekta, važno je da se sjetite da je osim toga **ŠTO** radite s grupom važno i to **KAKO** radite s grupom. Iz te perspektive, **važno je i kako se prekida rad grupe**. Sastati se još jednom, razgovarati što se moglo drugačije napraviti, verbalizirati dio rada s kojim ste ponosni, proslaviti taj dio, istražiti naučene lekcije i zašto su one važne za našu budućnost i na kraju, oprostiti se!

4.

PROJEKTI S DJECOM I
MLADIMA U ŠKOLAMA

PROJEKTI S DJECOM I MLADIMA U ŠKOLAMA

65

U ovom poglavlju autorica Dubravka Uroda daje uvid u važnost volonterskih projekata iz perspektive škole.

4.1. UVOD: DJECA I MLADI U KONTEKSTU DRUŠTVENIH PROMJENA

Ako djetetu date pijesak i vodu, ono će napraviti kule od blata. Dajte mu brašno i napravit će kruh! Uživat će u jednome i drugome, o tome nema dvojbe, ali će učinak rezultata biti daleko snažniji ako njegov trud ne bude srušio prvi val, odnosno ako se ono što je dijete svojim radom stvorilo bude moglo upotrijebiti i podijeliti s drugima.

Možda je ovo malo neobičan uvod u razgovor o tome zašto su važne inicijative djece i mladih u današnjem društvu. No, priča o djetetu koje se igra nikako nije neozbiljan početak jedne iznimno važne i aktualne teme. Odabrana je s ciljem da u samome početku naglasi da su *djeca od najranije dobi kreativci koji žude za realizacijom vlastitih zamisli i da te zamisli uvijek žele podijeliti s drugima.* Ta potreba s

vremenom ne prestaje. No, usmjerenost prema formalnim uspjesima, mnoštvo raznolikih, više ili manje nametnutih ciljeva i interesa, neumorno komercijalno reproduciranje kradljivaca vremena, ovisnosti i drugi razlozi, dovode do toga da jedan dio mladih ljudi svoje potencijale ne razvija.

S druge strane, učinci promjena koje pokreću djeca i mladi diljem svijeta – njihova uključenost u artikuliranje potreba i interesa lokalne, ali i globalne zajednice, ipak daju realne osnove za optimizam. ***Mladi ljudi u svijetu žele biti uključeni, žele biti neovisni, žele biti dionici donošenja odluka i pronalazjenja načina na koje se one provode, radeći u korist interesa svih građana.***

Vrijeme u kojem živimo obilježava složenost promjena. S jedne strane imamo globalizaciju sa svojim pozitivnim izborima, ali i kompetitivnošću koja podrazumijeva konkurentna znanja i visoku tehnologiju, dok je s druge strane prisutna multikulturalnost koja počiva na toleranciji i načelima vladavine prava. Sustav odgoja i obrazovanja nalazi se pred izazovima u kojima bi se trebala, konačno, dogoditi promjena gledišta: sa sadržaja na ishod, s naglaskom na uočavanje važnosti procesa. Stavovi, vještine i znanja koja počivaju na ovakvom pristupu stječu se kroz drugačije načine učenja pa je neformalno učenje, vidljivo kroz makar i malu promjenu u zajedničkoj stvarnosti, neprocjenjivo. Učinkovito rješavanje različitih problema znatno utječe na razvoj samosvijesti mladih ljudi, a kognitivne, socijalne, etičke, pragmatičke, gospodarske pa i političke vještine koje imaju svoj izvor u praksi zajedničkog rada daju njihovim kompetencijama holističku višedimenzionalnost.

Opisani profil mladoga čovjeka okrenutog osobnom razvoju, interakciji, društvenom i političkom angažmanu željeni je društveni resurs svake moderne zemlje. No, pogrešno bi bilo tvrditi da će većina mladih ljudi spremno sudjelovati u građanskim inicijativama i projektima te zauzeti svoje mjesto u društvu sukladno očekivanjima nacionalnih i međunarodnih platformi i strategija. Činjenica je da različite socioekonomske prilike – socioklasno podrijetlo, socijalne kompetencije te kulturni obrasci naslijeđeni unutar obitelji iznimno snažno utječu na mlade ljude. Ako tome dodamo i okolnosti u kojima su se našle brojne tranzicijske zemlje, a osobito zemlje bivše Jugoslavije zahvaćene ratom, dobit ćemo značajne elemente za portret mladih hrvatskih građana. Istraživanje *Mladi u vremenu krize* (Ilišin i sur., 2013.) govore da „*Vrlo malo mladih vidi neku vezu između društvenog i političkog angažmana i vlastite perspektive; izrazito je slabo prisutna spremnost na društvenu i političku participaciju. To je u skladu s nalazom da političke stranke, parlament i vlada među mladima uživaju vrlo malo povjerenja.*“

Kako napraviti most koji će potrebu mladoga čovjeka za samoostvarenjem povezati s njegovom društvenom zajednicom? Prvi u lancu onih koji bi trebali sudjelovati u odgovoru na ovo pitanje su oni koji kreiraju novi nacionalni program. Djeca i mladi su zaista najvrjedniji društveni resurs pa nacionalna strategija koja je u pripremi treba to jasno pokazati (i dokazati) svojom učinkovitošću i primjenjivošću. Drugi, izuzetno važan dio lanca smo mi, odgajatelji i učitelji, koji smo u svakodnevnoj mogućnosti učenicima – često nažalost pasivnim konzumentima – dati priliku preobraziti se ***u proaktivne, odgovorne, sposobne zvijezde učionice*** (Jensen, 2003.). Time okruženje koje im daje formalno obrazovanje može postati platforma za stjecanje znanja, iskušavanje vještina i razvijanje stavova kojima bi jednog dana mogli osmisliti i svjesno oblikovati svoju stvarnost.

Ozbiljnost trenutka i visina uloga ne dopušta odricanje od odgovornosti bilo kojega sudionika u tom procesu. Način na koji ovo pitanje rješavamo sada, izravno je povezan s kvalitetom budućnosti koju ćemo živjeti.

“...ja bi u svojoj okolini promijenio da bude malo više dobrote, onako volio bi da dođe magična kiša i da poslije kiše dođe duga i onda su svi dobri. A možemo ih probat’ nagovoriti’ da probaju biti dobri npr. kada se družimo sa njima da im kaže: „E nemoj to tako raditi’, to meni smeta.“
(učenic osnovne škole o tome što bi htio mijenjati oko sebe)

4.2. PROMJENA GLEDIŠTA: OD SADRŽAJA PREMA ISHODU

Pitanjima uključivanja mladih izvan formalnog obrazovanja bave se lokalne i nacionalne te međunarodne agencije, različite inicijative, udruge i društva koji su usmjereni na pružanje informacija, savjetovanje i ostalu podršku koja proizlazi iz njihovog opsega djelatnosti. Ulažu se veliki naponi u traženju načina da inicijative mladih budu realizirane kroz različite oblike podrške, osnaživanja, edukacije i mentoriranja.

Povelja Vijeća Europe o sudjelovanju mladih u lokalnom i regionalnom životu (revidirana verzija iz 2003.) navodi: „Aktivno sudjelovanje mladih ljudi u odlukama i akcijama na lokalnim i regionalnim razinama od ključne je važnosti ukoliko želimo stvoriti društva veće demokracije, uključivosti i napretka.“

Osnivanjem Ministarstva socijalne politike i mladih, Vlada Republike Hrvatske otvorila je prostor za stvaranje boljih uvjeta u ostvarivanju njihovih prava, zadovoljavanju potreba te aktivnog sudjelovanja u društvu na državnoj i lokalnoj razini čime se deklarirao stav o mladima kao skupini

od osobite važnosti za razvoj društva. Njihovo socijalno osnaživanje i zaštita, jedno je od osnovnih ustavnih načela čija se provedba osigurava provedbom različitih propisa, nacionalnih dokumenata, kontinuiranim radom savjetodavnih tijela Vlade Republike Hrvatske, osiguravanjem financijske potpore organizacijama civilnog društva usmjerenih mladima te međunarodnom suradnjom.

U Republici Hrvatskoj, slično kao i drugdje u Europskoj uniji, mladima se smatraju osobe u dobi od 15 do 30 godina. **Razdoblje života u kojem se dijete transformira u mladog čovjeka koji bira svoj put prolazi relativno brzo te je nužno izgraditi strategije i alate koji će upravo u tom periodu odrastanja, korak po korak, biti stavljeni na raspolaganje onima koji će sutra odlučivati o sudbini svijeta (Jasper Juul, 2008.).**

To otvara prostor i istodobno stavlja odgovornost na sustav formalnog školskog obrazovanja na način određen Hrvatskim kvalifikacijskim okvirom, **pri čemu je usmjerenost obrazovnih programa na ishode učenja iznimno važna.** Upravo su ti ishodi – **konkretna znanja, vještine i stavovi kojima bi učenici trebali raspolagati nakon dovršenog ciklusa poučavanja – osnovni preduvjet preobrazbe društva.** Svijest o posjedovanju kompetencija i njihovoj upotrebljivosti ne samo na tržištu rada nego i u oblikovanju boljega svijeta treba biti metodički, stupnjevito programirana i ugrađena u nastavu od samog početka odgojnog i obrazovnog procesa. **Pomak u osobnoj stvarnosti i sudjelovanje u promjeni unutar ili izvan svoje društvene grupe (razredne, školske, lokalne i međunarodne zajednice) stvaraju preduvjet rasta.** Jedan od putova kojim se nastoji omogućiti upravo ovakvo iskustvo je odgoj za demokratsko građanstvo s različitim modelima provođenja. Odgoj i obrazovanje mladih aktivnih građana u školskim se okvirima u našoj zemlji provodio od 1999. godine kroz neformalne projekte i module Agencije za odgoj i obrazovanje te organizacije civilnoga društva koje su provodile zagovarački rad za sustavno i kvalitetno građansko obrazovanje (Šalaj i sur., 2013.). Korak više učinjen je Nacionalnim okvirnim kurikulumom donesenim 2010. godine čime je građanski odgoj i obrazovanje definiran kao zasebno obrazovno područje. U kolovozu 2012., u suradnji s timom stručnjaka, Agencija predlaže Kurikulum građanskog odgoja i obrazovanja

Građanska kompetencija smatra se jednim od najvažnijih ishoda učenja, a definira se kao „osposobljenost učenika za aktivno i učinkovito obavljanje građanske uloge“. To, između ostaloga, podrazumijeva razvoj demokratske svijesti učenika, ali i poticanje njihova aktivnog i učinkovitog sudjelovanja u razvoju demokratskih odnosa u školi, lokalnoj zajednici i društvu u cjelini s osloncem na načela ljudskog dostojanstva, demokracije, pravde i mirotvorstva. (Kurikulum građanskog odgoja i obrazovanja, MZOS, 2012.)

Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta, kojeg ono prihvaća za eksperimentalnu provedbu u 12 škola koje započinje u rujnu iste godine s ciljem praćenja i poboljšanja, do obveznog uvođenja Kurikuluma školske 2014./15. g. Ovi institucionalni koraci Agencije, uz visoku aktivnost organizacija civilnog društva, iznimno su važni za daljnju demokratizaciju društva i otvaranje osnovnih i srednjih škola vrijednostima novoga učenja usmjerenog na njegov ishod – **građansku kompetenciju**.

Između dvije, samo naizgled nepovezane činjenice: već spomenute, istraživanjima potvrđene su držanosti mladih prema društvenom i političkom angažmanu i najavljenog obveznog uvođenja Građanskog odgoja i obrazovanja u osnovne i srednje škole, nije teško zaključiti kako se nalazimo u trenutku koji formalno obrazovanje ne smije propustiti.

U tom procesu primarni su sljedeći ciljevi u nastavnom procesu kroz svaki nastavni predmet:

- **uključivanje funkcionalnih kompetencija (građansko znanje i razumijevanje, građanske vještine i sposobnosti i građanske vrijednosti i stavovi) i**
- **uključivanje strukturnih kompetencija (ljudsko-pravna, društvena, politička, kulturološka, gospodarska i ekološka).**

Iako se ovo na prvi pogled čini kao zahtjev kojem je nemoguće udovoljiti, brojni će učitelji koji nastavu doživljavaju kao obostrano otkrivanje radosti učenja posvjedočiti da ove kompetencije već uključuju u svoj rad i postižu odlične rezultate. Pri tome je usvajanje sadržaja tek odskočna daska za osposobljavanje učenika za kompetentno djelovanje u različitim područjima života (Kurikulum građanskog odgoja i obrazovanja, MZOS, 2012.).

Ovakav pristup, kako je već rečeno traži zaokret, promjenu razine svijesti učitelja: da bi mogao razvijati nečiju kompetenciju, učitelj i sam mora biti kompetentna osoba. **U skladu s Europskim referentnim okvirom ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje ruku pod ruku idu osobno ispunjenje i zapošljivost i poduzetnost, cjeloživotno učenje i kreativnost, kulturna osviještenost i društvena uključenost, građansko sudjelovanje i angažiranost. Kompetentna osoba procjenjuje, traga za znanjem; teži za usavršavanjem, primjenjivošću vještina; propituje i vrjednuje svoje i tuđe stavove, a iznad svega – spremna je na kretanje, promjenu.**

Naše školstvo, prije svega, treba biti spremno na iskorak iz standarda. Inače se izlažemo mogućnosti da postanemo svojevrstan anakronizam: pripremat ćemo mlade za budućnost koju sami ne razumijemo.

70 4.3. VAŽNOST ISKUSTVENOG UČENJA ZA STJECANJE KOMPETENCIJA

Kada bismo radili anketu među učenicima, pokušavajući sklopiti listu omiljenih aktivnosti, riječ *učenje* sigurno ne bi bila na vrhu popisa. Ako bismo isto učinili s učiteljima, riječ *ocjenjivanje* bila bi također negdje pri kraju. Mogu li se ove dvije izuzetno frekventne riječi sretno povezati u iskustvu jednih i drugih?

Praksa pokazuje da mogu i u tome nam pomažu različite metode. *Iskustveno učenje, suradničko učenje, participativno učenje, kritičko mišljenje, metoda volonterskog i humanitarnog rada, metoda socijalnih projekata, metoda radionica budućnosti, samo su neke od metoda kojima se može doći do novih iskustava učenja i postići da riječ učenje ne zvuči odbojno ni strašno.* Također, procjenjujući svoje znanje prije i poslije procesa učenja, učenici će – i na taj način učeći – biti u stanju sudjelovati u vlastitom ocjenjivanju, pomažući učitelju u često neugodnoj i teškoj zadaći. U najsretnijoj kombinaciji, brojčani pokazatelj neće biti potreban niti važan: ishod i ono što se s njime može učiniti u budućnosti učenika, važnije je od formalnog završnog poteza kistom.

4.4. PRIMJER IZ PRAKSE OSNOVNA ŠKOLA MILAN BROZOVIĆ, KASTAV

Osnovna škola „Milan Brozović“ Kastav stekla je epitet aktivne škole u zajednici i dobitnica je priznanja „Krunoslav Sukić“ dodijeljenog od strane Centra za mir 2011. za promicanje mirotvorstva, nenasilja i ljudskih prava u lokalnoj zajednici. Škola provodi različite projekte, koji najvećim dijelom počivaju na volonterskom radu te izlasku izvan formalnih okvira. Navest ćemo samo neke od njih i dovesti ih u vezu s određenom građanskom kompetencijom koja je tim projektom postala zajedničkim iskustvom učenika, učitelja, ravnateljice, stručne službe Škole, roditelja, lokalne i šire zajednice.

7 kuna za sigurnu igru i Konferencija Ključ za mir

Politička i društvena kompetencija:

istraživanje i rješavanje problema zajednice, razvoj osobnog, zavičajnog, većinskog i manjinskih nacionalnih identiteta te domovinskog identiteta

Na Projektu je dan 2011. godine Škola, na inicijativu ravnateljice Sandre Krpan, uz koordinaciju Tima za građanski odgoji demokraciju započela **projekt 7 kuna za sigurnu igru! – kako bi upozorila na pravo na sigurnu igru djece koja žive u minski sumnjivim područjima Hrvatske te pokrenula različite akcije za prikupljanje sredstava za njihovo razminiranje.** Akcija je dobila ime po tome što je 7,76 kn + PDV dovoljno za razminiranje jednog metra kvadratnog, a njen je slogan *Neka ratišta postanu igrališta, a igrališta – mirilišta!* Učenici su izradili letke i različite predmete te ih prodavali na štandovima za sedam kuna čime su doprinijeli senzibiliziranju sugrađana o opasnosti od mina te prikupili 10.000,00 kuna. Uz veliki osobni angažman ravnateljice projekt se postupno širio i na druge škole i partnere (ITF, Zaklada Hrvatska bez mina, itd.), a bio je medijski veoma dobro praćen (Novi list, HTV, Nova TV, Kanal Ri, Radio Trsat i brojni internetski portali).

U listopadu 2011. godine, kao nastavak projekta, OŠ „Milan Brozović“ inicira i saziva Konferenciju *Ključ za mir* s partnerima: Gradom Kastvom, Hrvatskim centrom za razminiranje, Forumom za slobodu odgoja i OŠ „Vežica“. Konferenciju je podržao Predsjednik Republike Hrvatske dr. Ivo Josipović, a šaljući pismo na adresu partnera Foruma za slobodu odgoja, stigla je i podrška zaklade Jolie-Pitt.

Najvažnija je poruka Konferencije da upravo djeca mogu već od najranijeg uzrasta zauzeti stavove aktivnih građana i mirotvoraca te da odlučivanje za mir treba snažno zaživjeti i na osobnoj razini učitelja koji djecu u tome trebaju osnaživati i poticati.

Na proljeće 2014. godine će u prisustvu naših učenika i brojnih uzvanika, biti održana svečanost na razminiranom području Ličko-senjske županije čime će se svečano otvoriti i dječje igralište u njezovoj blizini i još jednom potvrditi kako djeca mogu biti dionici promjena u zajednici u kojoj žive.

Mali miritelji – odgoj za mir od vrtičke dobi

Društvena kompetencija: društvene komunikacijske vještine, upravljanje emocijama, upravljanje sukobima, timski rad, volontiranje i društvena solidarnost

Ideja o zajedničkom radu Dječjega vrtića „Vladimir Nazor“ i Škole nametnula se kroz činjenicu da je prag tolerancije na nasilje zabrinjavajuće visok već kod djece vrtičkog uzrasta. Obje ustanove našle su se u suglasju oko toga da **je odgajati za mir nužno u najranijem uzrastu**, ali da taj odgoj treba teći kontinuirano. Ukoliko se bude radilo na tome zajednički, kroz radionice u predškolskom uzrastu i u nižim razredima osnovne škole, postoji mogućnost da će se stvoriti korisne kompetencije koje će se moći, kroz primjenjive obrasce prilagođene uzrastu, koristiti dalje, razvijati u višim razredima osnovne škole i dalje. Odabir nenasilnog rješavanja sukoba, vještina je, ali i životni stav koji se može ugraditi u ponašanje i svijest mladih, ako se na tome radi sustavno i odgovorno.

Potreba za što ranijim odgojem za mir kroz medijaciju te ideja o partnerstvu Škole i Dječjega vrtića, započela je 2010./2011. godine na prijedlog voditeljice izvannastavne skupine „Medijacija“, Dubravke Urode, a uz podršku ravnateljica Sandre Krpan i Helene Ninković-Budimlje. Ideja vodilja je bila da se za predškolce osmisli obrazac mirotovornog ponašanja u svakodnevici, prilagođen njihovom uzrastu i potrebama. Analizom najčešćih rizičnih situacija (rugaње, svađa, tučnjava i izoliranje) u vrtiću, osmišljena je trodnevna radionica koju su u vrtiću provodili učenici OŠ „Milan Brozović“ sa svojom voditeljicom.

Već prve godine namjera je bila istu djecu, kao učenike prvašiće dočekati u školi što se i ostvarilo: projekt je 2011./2012. proveden s četiri, a 2012./2013. s dva prva i četiri druga razreda i njihovim učiteljicama (oko 150 učenika). Istodobno, svake je godine radionica provedena i u Dječjem vrtiću „Vladimir Nazor“, a u projektu su volontirali i učenici, polaznici izborne nastave Građanskog odgoja i izvannastavne skupine „Medijacija“.

Cilj je nastaviti raditi sa svim grupama učenika na razvoju stečenih kompetencija te tako utjecati na njihov kvalitetniji osobni rast, ali i opću socijalnu klimu škole, odnosno smanjivanje nasilja i praga tolerancije na njega.

Povijest – učiteljica života „Preživjeli zatočenici logora“

Ljudsko-pravna kompetencija: dostojanstvo osobe, ljudska prava i slobode, ravnopravnost u odnosu na dob, spol te etničke, nacionalne, vjerske, rasne i druge razlike, suzbijanje ponižavajućeg i nepoštenog ponašanja;

Politička kompetencija: demokracija i totalitarni režimi

Osnovna tema ovoga projekta **bila je Koncentracijski logor Gonars kraj Udina te njegove žrtve i svjedočanstvo o vremenu fašizma** koje je trajno nanijelo štetu pojedincima, obiteljima i cijelim narodima.

Kroz tri dana u listopadu 2010. godine, u suradnji s učiteljicom savjetnicom Dragicom Stanić i četvrtim razredom organizirana je nastava kao dio projekta dugometražnog dokumentarnog filma „S druge strane žice“. Redatelj je Dorino Minigutti, a projekt je realizacija talijansko-slovensko-hrvatske koprodukcije. Učenici su upoznali snimateljsku ekipu te jednog od preživjelih zatočenika logora prof. Josipa Sušnja. Ta prva etapa projekta, uz voditeljicu prof. Željku Čačić je u Školi uspješno realizirana, a slijedio je odlazak u Udine i posjet memorijalnom centru Gonars. Ovaj je odlazak realiziran kroz terensku nastavu gdje su učenici 4.a razreda, u pratnji učiteljice i nekoliko roditelja te učenika sedmih i osmih razreda (članovi dodatne nastave iz povijesti i zavičajne povijesti i njihova voditeljica) posjetili dva memorijalna centra u Italiji. Na memorijalnom području Gonars položeni su vijenci i zapaljene svijeće u čast svim nedužnim žrtvama Drugog svjetskog rata nastradalim u koncentracijskim logorima pri čemu su se našim učenicima pridružili preživjeli zatočenici logora, između ostalih i gospodin Sušan. Potom su se svi učenici uputili u Redipugliu, najveći memorijalni centar Italije, posvećen stradalima u Prvom svjetskom ratu. Posjećeno je i groblje nastradalih austro-ugarskih vojnika, među kojima su i imena ljudi kastavskog kraja.

Antifašizam, koji je kao trajna vrijednost ugrađen u tradiciju kastavskog kraja, nije samo na ovaj način predan iz prve ruke osnovnoškolcima. Na Međunarodni dan sjećanja na žrtve holokausta, u Školi je proveden i međunarodni projekt Šafran. Spajajući nastavu povijesti i Eko školu, zasađeno je 50 žutih šafrana u obliku Davidove zvijezde u školskom parku. Lukovice su darovane od strane irske Zaklade za obrazovanje o holokaustu, a samu akciju u Hrvatskoj provodi Memorijalni centar Jasenovac.

Također, provodeći stručno-znanstvenu ekskurziju koja se realizirala 2012. i 2103. godine, kao nastavak suradnje sa *Publiczny katolicki zespól szkół i przedszkola*, školom iz poljskog grada Nieciecza, u Poljskoj, učenici su posjetili Auschwitz, zloglasni nacistički logor. Nadalje, 28. siječnja 2014. učenici su imali priliku upoznati gospodina Olega Mandića koji je sa svojom obitelji preživio strahote Auschwitz, a koji je učenicima prenio potresno i inspirativno osobno svjedočanstvo.

Poruka u boci – Projekt građanin**Društvena kompetencija:** timski rad, volontiranje i društvena solidarnost;**Ekološka kompetencija:** održivi razvoj i lokalna zajednica, racionalno i odgovorno trošenje prirodnih resursa;**Gospodarska kompetencija:** poduzetnost i poduzetništvo;**Ljudsko-pravna kompetencija:** dostojanstvo osobe, ljudska prava i slobode, dostojanstvo osobe, predrasude i stereotipi

Cilj projekta, koji je pokrenut u sklopu modula Projekt građanin, odnosno izborne nastave Građanskog odgoja bio je **upoznati mlade s problemom beskućnika u svijetu i Hrvatskoj**, upozoriti na njihovu marginalizaciju i društvenu isključenost, osvijestiti stereotipe i predrasude vezane uz njihov položaj.

O tome su govorili predstavnici Utočišta za beskućnike „Ruže Sv. Franje“ koji su održali prezentaciju pred Vijećem učenika preko kojih je poruka o potrebi podrške prešla u sve razrede. Provedeno je prikupljanje za socijalnu samoposlugu, a izborna nastava Građanskog odgoja je odabrala položaj beskućnika za temu Projekta građanin. Realizacija projekta je započela neposredno prije odlaska učenika na zimske praznike. Tada su učenici i roditelji koji su se željeli uključiti u volonterski projekt dobili obavijest (letci, plakati) da prikupljaju plastične boce tijekom blagdana, da bi se uputilo na ekološku, ali i gospodarsku „poruku u boci“.

Iako je jasno da školari ne mogu riješiti materijalni status beskućnika, kontinuiranom suradnjom se može itekako utjecati na način na koji građani Hrvatske, veliki i mali, percipiraju beskućnike. Oni se često nalaze na društvenoj margini te im poštovanje i razumijevanje predstavljaju bitan čimbenik u njihovoj resocijalizaciji i osobnom rastu, na čemu vrlo sustavno rade u utočištu „Ruže Sv. Franje“ i u drugim utočištima u Hrvatskoj.

Prikupljeno je 3.455,00 kuna kroz mjesec dana projekta, što dovodi do fascinantne brojke od 6.910 prodanih boca! Roditelji – partneri Škole prepoznali su priliku svojoj djeci biti primjer humanosti i volonterstva.

Tijekom projekta su učenici sudjelovali na tribini o beskućništvu, posjetili Utočište, sudjelovali u prodaji časopisa o beskućnicima „Ulične svjetiljke“, a nakon Županijske, projekt je bio pozvan na Državnu smotru projekata iz Građanskog odgoja i obrazovanja 2013. godine.

Suradnja s Utočištem još uvijek traje, a učenici su na Svjetski dan beskućnika, u mirnom prosjeđu beskućnika, 10. listopada 2013. godine, sudjelovali s geslom: **Nitko gladan, nitko bez krova nad glavom i nitko bez podrške.**

Kako učenici doživljavaju priliku za učenje na ovakav način možda najbolje ilustriraju riječi samih učenika: *„Osobno znam da više nikada neću promatrati beskućnike na isti način na koji sam ih promatrao prije ovoga projekta. Moji roditelji su se također promijenili. Ne gledaju na njih kao na propalice, nego kupuju „Ulične svjetiljke“ kad ih sretnu.“*

4.5. OBLICI PROVOĐENJA VOLONTERSKIH INICIJATIVA, AKCIJA I PROJEKATA U ŠKOLI

75

Polazeći od činjenica da učitelji godišnje provode s učenicima možda čak i više vremena nego vlastiti roditelji, istodobno je zastrašujuća i fascinantna. Možemo je promatrati kao posljedicu egzistencijalne borbe i krize obitelji te lamentirati nad njom, ili je promatrati kao priliku i odgovornost koju treba prihvatiti i odnositi se prema njoj s onoliko pozornosti koliko ona zaslužuje.

Koliko je to pozornosti možda najbolje ilustriraju brojke: 175 sati Hrvatskoga jezika, 140 sati Matematike, 35 sati Razredne zajednice u petom razredu osnovne škole znači $175 + 140 + 35 =$ **prilika!**

Ako tomu pribrojimo ostale predmete, dobit ćemo osnovnu platformu za prvu od mogućnosti provođenja različitih inicijativa i projekata: unutar ili međupredmetnu. **Prednosti suradničkog i iskustvenog učenja su brojne i u „običnoj“ nastavi – do rezultata se dolazi zbog jednostavne posljedice rada: dok pasivno sjede i mehanički zapisuju, učenici mogu u prenesenom i stvarnom značenju te riječi spavati, no ako ih zaposlite, morat će se probuditi.**

Polazeći od činjenica da učitelji godišnje provode s učenicima možda čak i više vremena nego vlastiti roditelji, istodobno je zastrašujuća i fascinantna. Možemo je promatrati kao posljedicu egzistencijalne borbe i krize obitelji te lamentirati nad njom, ili je promatrati kao priliku i odgovornost koju treba prihvatiti i odnositi se prema njoj s onoliko pozornosti koliko ona zaslužuje.

Koliko je to pozornosti možda najbolje ilustriraju brojke: 175 sati Hrvatskoga jezika, 140 sati Matematike, 35 sati Razredne zajednice u petom razredu osnovne škole znači $175 + 140 + 35 =$ **prilika!**

Ako tomu pribrojimo ostale predmete, dobit ćemo osnovnu platformu za prvu od mogućnosti provođenja različitih inicijativa i projekata: unutar ili međupredmetnu. **Prednosti suradničkog i iskustvenog učenja su brojne i u „običnoj“ nastavi – do rezultata se dolazi zbog jednostavne posljedice rada: dok pasivno sjede i mehanički zapisuju, učenici mogu u prenesenom i stvarnom značenju te riječi spavati, no ako ih zaposlite, morat će se probuditi.**

Aktivnosti učenja koje su dobro izabrane, planirane, izvedene i dovršene imaju sposobnost sadržavati velike količine znanja i iskustva. One učenicima mogu pružiti holografski osjećaj cijeloga predmeta, postizujući nešto što predavanje nikad ne bi postiglo. (Jensen, 2003.)

Brojnim načinima: od anketa, plakata, letaka, zidnih novina, „gostovanja“ grupe učenika u drugim razredima u kojima će prenijeti svoje iskustvo, možda i poučavajući određenu nastavnu jedinicu ili pozivajući druge da im se pridruže u određenoj inicijativi ili projektu, do osmišljavanja radio emisija i upućivanja poziva medijima da poprate određeno događanje može se proširiti „dobra vibracija“ ishoda. Ma kako se on činio malenim i lokalnim, uvijek će se naći netko tko će u takvoj činjenici pronaći ohrabrenje ili ideju za vlastite projekte.

Izvannastavna aktivnost može biti snažna podrška upravo onom učeniku koji se ne realizira kroz visoko, brojčano izraženo ostvarenje nastavnih ciljeva. Brojne izvannastavne aktivnosti i projekti u kojim se teži prema izvornosti, otvorenosti, kulturi različitosti traže voditelja – mentora i izvođače – učenike, kreativce. Samo je mali korak koji će ovakve aktivnosti opet povezati sa zajednicom: baština, očuvanje kulturnog identiteta ili čišćenje i popravak rekvizita u obližnjem dječjem parku, djelovat će jednako dobro kao i rad objavljen na mrežnim stranicama škole, lokalne zajednice ili pročitani na roditeljskom sastanku.

Projekti koji čekaju da ih se prepozna nalaze se svugdje oko nas. Na nama je kreirati i ugrađivati mostove između njih i mladih ljudi: time će uzajamno biti obogaćeni i, nadamo se, trajno povezani.

5.

PRIMJERI ŠKOLSKIH
PROJEKATA

PRIMJERI ŠKOLSKIH PROJEKATA

79

5.1. VRŠNJAČKA MEDIJACIJA - DJECA I MLADI KAO GRADITELJI TRAJNOG MIRA

Forum za slobodu odgoja već dugi niz godina podržava provedbu projekata vršnjačke medijacije u školama. Vršnjačka medijacija omogućuje djeci i mladima da surađuju, rješavajući zajednički problem aktivno i odgovorno te učeći nove vještine. Unapređivanje vještina učenika kroz vršnjačku medijaciju (socijalne vještine, aktivno slušanje, suradnja, kontrola impulzivnosti i suradničko rješavanje problema) više je od razvijanja prakse učinkovitog rješavanja sukoba, jer razvija i praksu prevencije nasilnog reagiranja u sukobu, budućih sličnih sukoba, utječe na bolje odnose između učenika, učitelja, ali i roditelja.

Neki od brojnih rezultata provođenja projekata vršnjačke medijacije pokazali su da ona:

- pomaže učenicima da se bolje nose sa sukobima;
- omogućuje da učenici aktivno doprinose miru u školskoj zajednici razvijanjem demokratske kulture komuniciranja i aktivnog građanstva u školi;
- usvajanjem komunikacijskih vještina te vještina nenasilnog rješavanja sukoba, doprinosi samopouzdanju, samopoštovanju i uključenosti;
- razvija osjećaj odgovornosti i sposobnosti preuzimanja kontrole nad svojim odlukama i
- učenicima pruža priliku da iskuse ravnopravnost, temeljenu na pravednosti, empatiji i uvažavanju drugoga.

U sklopu Forumovog programa edukacija iz medijacije, preko 1200 odgojno-obrazovnih djelatnika i drugih stručnjaka steklo je **osnovne i/ili napredne vještine medijacije**, a mnogi od njih su nakon edukacije osmislili programe i školske projekte te **implementirali medijaciju u školske kurikulume** na razne načine.

Mnogi od njih tako su:

- osnovali **izvannastavne skupine iz medijacije** u kojima su okupili učenike s kojima provode radionice iz različitih područja poput: komunikacijskih vještina, načina rješavanja sukoba, uzroka sukoba, predrasuda i stereotipa i dr.;
- opredijelili se za **kroskurikularni pristup** primjenjujući teme, poruke i ideje medijacije i nenasilnog rješavanja sukoba u različitim nastavnim jedinicama i predmetima;
- pokrenuli **školske medijacijske centre** i školske medijacijske klubove (naročito škole u kojima je educirano cjelokupno nastavno osoblje i stručna služba); no također su i
- proveli razne **projekte** proizašle iz medijacije i demokratske, nenasilne komunikacije.

U nastavku donosimo neke od izdvojenih primjera predstavljajući ukratko njihovu dobru praksu u implementaciji medijacije u život i rad škole. Svjesni smo toga da je primjera još puno – javite nam i vaše uspjehe na: medijacija@fso.hr.

IZDUVOJENI PRIMJERI DOBRE PRAKSE

81

Osnovna škola Tina Ujevića, Zagreb

U Osnovnoj školi Tina Ujevića dva puta godišnje organiziraju se integrirani dani unutar humanitarnog projekta „Kap dobrote“.

Krovna tema integriranih dana 2013. g. bila je volontiranje. Integrirani dani su vrijeme u kojem se svi nastavni predmeti povezuju u cjelinu s ciljem da se jedna tema što više približi učenicima i prikaže na različite načine. Učenici zbog specifičnog načina rada dobivaju priliku za igru, druženje, aktivno sudjelovanje u nastavnom procesu, projektno i inovativno učenje.

Svaka grupa učenika posjetila je jednu udrugu ili ustanovu, pa su tako u sklopu integriranih dana posjetili udrugu Krila, Dom nade, pučku kuhinju, Reto centar, Dječji dom Zagreb u Nazorovoj, dom za starije i nemoćne i Veterinarski fakultet, a članovi Volonterskog centra Zagreb održali su završno predavanje za učenike.

Učenici nižih razreda posjetili su Dom za starije i nemoćne na Vrbiku, izrađivali slikovnicu o pomaganju drugima, učili pravila uljudnog ponašanja prema djeci, odraslima i životinjama, razgovarali s volonterom iz udruge Crveni nosevi, volontirali u Domu zdravlja Zagreb-Centar u Runjaninovoj ulici (uređujući čekaonicu za pacijente svojim likovnim radovima) i gledali dokumentarni film „Svatko može biti superheroj“ i sudjelovali u još mnogim drugim zanimljivim aktivnostima vezanim uz volontiranje.

Ideja: Organizirajte integrirane dane škole te omogućite učenicima životno iskustvo upoznavanja organizacija u njihovoj lokalnoj zajednici.

Osnovna škola Luka, Sesvete

Tim educiranih školskih medijatorica, prepun entuzijazma, uz podršku ravnateljice već niz godina provodi program „Mali medijatori“, kao i niz aktivnosti i inicijativa izgradnje mira. Cilj je prevencija nasilja među učenicima, podučavajući ih dijalogu, demokratskim principima i nenasilnom rješavanju sukoba. Program LARA odnosi se na trening socijalnih vještina s ciljem osnaživanja djece za svakodnevne situacije. Programom „Ti si OK“ razvija se samopouzdanje djece i pozitivna slika samih sebe.

Zanimljiv je i program „10 dana bez TV ekrana“, kojim se ohrabruju učenici za selektivnu upotrebu medija. Skraćivanje vremena provedenog pred TV-om i računalom, s ciljem poboljšavanja komunikacije unutar obitelji. Ujedno se razvijaju kompetencije za kritički stav i kritičko razmišljanje prema medijskom sadržaju.

Ideja: Osmislite vlastiti program nastavnih priprema s temama iz medijacije, budite kreativni! Prije toga, naravno, proučite što su zanimljivo vaši kolege u drugim školama dosad radili.

Osnovna škola Nikole Hribara, Velika Gorica

U suradnji s udrugom ZMAG škola je organizirala radionice i predavanja za učenike, sve u sklopu projekta „Dobra klima za promjene“. Cilj je educirati učenike i učenice osnovnih i srednjih škola u RH o važnim područjima održivog razvoja i zaštite okoliša.

Učili su o tome kako sami mogu reciklirati plastične vrećice i stari papir izrađujući različite predmete. Slušali su predavanja o korištenju obnovljivih izvora energije u praksi te na temu hrane koju jedu.

Ideja: Ma koliko velika vaša škola bila, gdje god se nalazili, i s kakvim se god sukobima i poteškoćama suočavali, usavršite svoje znanje iz medijacije i rješavanja sukoba – povežite se s kolegama, surađujte i započnite sustavan rad na poboljšanju klime škole.

Osnovna škola Prečko, Zagreb

Medijacija se primjenjuje u razredu učenika s organski uvjetovanim smetnjama ponašanja koji polaze program po članku 10. Pravilnika o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju. Medijacija je integrirana uz ostale pedagoške metode koje se koriste te su je učenici odlično prihvatili. Skupina malih medijatora snimila je 2011. g. odličan dokumentarni film o medijaciji u školi (koji se može naći na Forumovom *Youtube* kanalu!) te su osvojili 1. mjesto na natječaju „Možemo to riješiti!“.

Ideja: Ako vaši učenici imaju afinitete prema snimanju, režiji, montiranju, osmislite projekt u kojem ćete vaš rad dokumentirati, a ili pak zajednički snimite video film koji progovara o temama vezanim uz medijaciju i nenasilje.

Projekt „Čils – soba za što god želiš“

Zajednički projekt koji su osmislili **Vijeće učenika Prve riječke hrvatske gimnazije i Gimnazije Andrije Mohorovičića** te ga prijavili na Natječaj za financiranje programa samoorganiziranja mladih u lokalnim zajednicama u 2012. godini od strane Nastavnog zavoda za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije. Cilj projekta je povećati zajedništvo dviju škola preuređenjem dijela zajedničke školske knjižnice u sobu za zajedničko druženje i info-točku. Nacrt uređenja napravili su učenici Škole za primijenjenu umjetnost u Rijeci. Info-točka je otvorena 27. svibnja 2013. godine u sklopu obilježavanja Europskog tjedna mladih, uz podršku Regionalnog info-centra za mlade Rijeka – UMKI koji je opremio info-točku informativnim i promo materijalima o studiranju, volontiranju mladih i ostalim temama od interesa mladih. Održano je i predavanje trenerice iz Agencije za mobilnost i programe EU o mogućnostima za mlade.

Ideja: Provjerite postoji li neka druga škola u vašoj blizini ili neka aktivna udruga koja bi bila zainteresirana za sličan projekt. Provjerite s učenicima njihove interese, gdje bi i kako voljeli provoditi slobodno vrijeme, a potom istražite mogućnosti zajedničke suradnje, zajedničkih projekata, akcija ili samo druženja.

Forum mladih Moravice (FMM) jedina je udruga koja okuplja mlade na području Moravica, ali i prva takva na području Grada Vrbovskog. Udruga je osnovana 2004. godine s ciljem okupljanja mladih iz Moravica. Misao vodilja bile su ideje o druženju, razmjeni vještina, zajedničkog društveno korisnog rada itd. Volonterskim radom članova Moravice su nekoliko puta bile temeljito očišćene od smeća (akcije „Školski park“ i „Malo igralište“), dobile svoju internet stranicu (www.moravice.com) te su uređene prostorije Udruge. Uz pomoć sve aktivnijeg mlađeg članstva, FMM dobiva obrise ozbiljne udruge koja uvelike poboljšava kvalitetu života mladih Moravica. Osim Dnevnog boravka za mlade i Info učilice, članovi udruge osmislili su i prijavili te osigurali financijska sredstva za projekt „Young people creating Europe – Mladi stvaraju Europu“) u partnerstvu s udrugom mladih iz Finske „Youth center Silta“ kroz program Mladi na djelu. U sklopu projekta posjetili su Finsku, a mladi iz Finske došli su upoznati Moravice. Mladi iz Moravica sudjelovali su na brojnim radionicama o Europi, europskom građanstvu i politikama za mlade te uključivanju mladih.

Ideja: Povežite se s aktivnom lokalnom udrugom mladih i s njima organizirajte volonterske akcije, povežite članove volonterskog kluba s aktivistima udruge kako bi naučili više o traženju financijske podrške za lokalne projekte.

Srednja škola Ambroza Haračića, Mali Lošinj

Facebook-akcija „Mladi pišu, rišu i viču protiv nasilja“ akcija je iz koje je nastala putujuća izložba, a svoje je putovanje započela u Malom Lošinj. Cilj izložbe jest gostovati u čim više gradova, ali pod uvjetom da iz svakog grada u onaj sljedeći ode bogatija za nove radove mladih koji imaju štošta za reći o (ne)nasilju.

„**Face u frci**“ jedan je od ključnih projekata za koje je škola i nagrađena. To je projekt prevencije i suzbijanja nasilja među djecom i mladima koji traje već dvije godine. Nositelji su srednjoškolci i Društvo *Naša djeca Mali Lošinj*, koji za osnovce pripremaju cikluse edukativno-kreativnih radionica, primjerice forum-teatar, parlaonicu, poster radionicu. Na kraju svake školske godine održe se tri javne, velike radionice na kojima djeca prikupljaju *puzzle* po principu jedna radionica – jedna *puzzle*. Tri prikupljene *puzzle*, besplatna su ulaznica za koncert protiv nasilja nekog pjevača ili benda koji se održi uoči obljetnice smrti Luke Ritza. Ovakav način suradnje se pokazao kao izvrstan poticaj te je prihvaćen među mladima.

Ideja: Upoznajte učenike s gore navedenim projektima, pokažite im slike s izložbe, saznajte više detalja o edukativno-kreativnim radionicima. Istražite s njima probleme nasilja u njihovim životima, razredu, školi, lokalnoj zajednici. Osmislite projekt koji će odgovoriti na identificirane probleme nasilja kroz kreativni rad.

Prva ekonomska škola, Zagreb

Učenici 3. i razreda Prve ekonomske škole u Zagrebu osmislili su i realizirali humanitarnu akciju povodom Dana volontera 5. prosinca, u prostorijama svoje škole. Postavili su štand na kojem su prodavali razne suvenire s motivima i porukama Plavog telefona. Pored same humanitarne akcije koju su nazvali „Kuju kunu skupi i za Plavi prikupi”, osmislili su i dizajnirali prikladan *bookmark* – nakana je bila podizanje svijesti o postojanju Plavog telefona, ali je služio i kao edukacijsko-promocijski materijal koji će ostati za buduće pothvate, te lijepa uspomena na sudjelovanje u projektu. Sav prihod od prodaje namijenjen je pomoći korisnicima Plavog telefona. *Navedeni projekt proveden je u sklopu projekta Plavi menadžeri, udruge Plavi telefon.*

Ideja: Istražite s učenicima postoji li udruga ili tema kojom se neka udruga bavi koja ih posebno zanima i dira. Istražite kako biste im mogli pomoći u prikupljanju sredstava za rad.

Učenički dom Marije Jambrišak, Zagreb

Učenice Učeničkog doma Marije Jambrišak projektom „Sretan Božić svakome“ željele su pridonijeti brizi o starijim i nemoćnim osobama. Na razini doma prikupljena su novčana sredstva s ciljem organiziranja druženja u Domu za starije i nemoćne osobe „Pejaković“. Program je uključivao glazbeni dio i druženje u kojem su se korisnici trebali prisjetiti šaljivih zgoda iz mladosti. Za 31 korisnika doma „Pejaković“ učenice su uz pomoć prikupljenih sredstava izradile blagdanske kolačiće te svakoj sobi doma osigurale sobnu biljku. *Navedeni projekt proveden je u sklopu projekta Plavi menadžeri, udruge Plavi telefon.*

Ideja: kontaktirajte lokalni dom za starije osobe te dogovorite posjet učenika kako bi saznali više o potrebama korisnika. To je prvi korak za volonterski projekt kojim ćete ostvariti dugoročnu suradnju vaše škole i lokalnog doma.

XV. gimnazija, Zagreb

Učenici XV. Gimnazije (MIOC-a) uvidjeli su da je Šapici – Udruzi za zaštitu životinja Zaprešić potrebna pomoć. Udruga Šapica je kontaktirana i osobe koje su odgovorne objasnile su učenicima da im je potrebna financijska pomoć za održavanje skloništa te naravno dobre duše koje bi udomile psa ili mačku. Učenici su izradili plakate na kojima se poziva ljude da izdvoje koju kunu za sklonište i da razmisle žele li možda novog prijatelja. Plakate su učenici postavili po školi i jedan dan skupili novac za sklonište. S novcem se kupila hrana i dekece koje su učenici odnijeli u sklonište gdje su proveli jutro družeći se sa psima i mačkama. *Navedeni projekt proveden je u sklopu projekta Plavi menadžeri, udruge Plavi telefon.*

Ideja: pronađite najbliži azil za životinje, dogovorite posjet učenika da se upoznaju sa zaštitom prava životinja i načinima kako mogu doprinjeti zaštiti i skrbi za napuštene životinje.

Zdravstveno učilište

Učenici trećih razreda Zdravstvenog učilišta iz Zagreba odlučili su educirati učenike četvrtih razreda osnovne škole o zdravim higijenskim navikama putem edukativnog filma. Projekt pod nazivom „4 STRUKE I SA ZDRAVLJEM NEMA MUKE“ osmislile su četiri djevojke, a realizirale ga uz pomoć drugih učenika. Osmišljen je i snimljen film edukativnog sadržaja koji promovira četiri struke i educira djecu o zdravim higijenskim navikama. U projektu su sudjelovali sanitarni, farmaceutski, dentalni i fizioterapeutske tehničari. *Navedeni projekt proveden je u sklopu projekta Plavi menadžeri, udruge Plavi telefon.*

Ideja: Strukovna ste škola? Zašto s učenicima ne biste snimili kratki video film u cilju promocije struke vaše škole? Učenici mogu promišljati o svojoj budućoj struci u današnjem društvu, pozvati razne osobe vezane za struku na sudjelovanje, istražiti status svoje struke u svijetu i sl.

Ako želite upoznati rad volonterskih klubova te saznati više ideja za vaše projekte možete posjetiti mrežne stranice ili kontaktirati direktno škole:

- volonterski klub Prve gimnazije, Zagreb;
- volonterski klub X. gimnazije „Ivan Supek“, Zagreb;
- volonterski klub IX. Gimnazije, Zagreb;

- volonterski klub Ženske opće gimnazije, Zagreb;
- volonterski klub Prirodoslovne i grafičke škole, Rijeka;
- volonterski klub Škole likovnih umjetnosti, Split;
- volonterski klub Škole za dizajn, grafiku i održivu gradnju, Split;
- volonterski klub “Ruđerica”, Tehnička škola i prirodoslovna gimnazija „Ruđera Boškovića“, Osijek;
- volonterski klub II. gimnazije, Osijek;
- volonterski klub Ugostiteljsko-turističke škole, Osijek
- te mnoge druge.

A evo i nekih preporuka i smjernica za škole koje žele imati aktivnu ulogu u svojoj lokalnoj zajednici:

- posvetite se sustavnoj i obuhvatnoj edukaciji odgojno-obrazovnog osoblja o vještinama nenasilnog rješavanja sukoba (medijacije);
- osmislite programe i školske projekte u duhu medijacije, tolerancije, promocije mira i zajedništva;
- potičite i osnažite partnerstva i projekte koji uključuju partnerstvo s ostalim dionicima u lokalnoj zajednici (npr. između škola i vrtića, škola i fakulteta, škola i lokalne samouprave, lokalnih organizacija civilnog društva itd...);
- usvojite medijaciju kao filozofiju i stav škole koji promovira jednakopravne, uvažavajuće odnose među dionicima u odgojno-obrazovnim ustanovama i organizacijama;
- osnažite učenike da samostalno iniciraju i uz podršku tima škole samostalno realiziraju projekte u skladu s njihovim interesima i potrebama;

88

- povežite školu i učenike s tijelima lokalne/regionalne samouprave te ostalim institucijama i organizacijama civilnog društva koji rade s djecom i mladima ili na zaštiti njihovih interesa;
- osigurajte što dostupnije, raznovrsnije i relevantnije izvore informacija o sadržajima namijenjenima djeci i mladima;
- radite na umrežavanju učenika susjednih škola i onih u bližoj okolini te stvarajte prilike za međusobno druženje i razmjenu iskustava;
- podupirite aktivnosti i projekte djece, učenika i mladih koje uključuju neposredni kontakt s članovima lokalne zajednice i podrazumijevaju direktan utjecaj mladih na zajednicu – razvoj mladih lidera i liderica;
- promovirajte učeničke dobre prakse u sredstvima javnog oglašavanja i redovitu suradnju s medijima, naročito onima bliskim mladima;
- aktivno zagovarajte primjenu medijacije u odgojnim i obrazovnim ustanovama, lokalno, ali i na nacionalnoj razini.

*„Ja mislim da je volontiranje zapravo
usrećivanje drugih osoba...“
(učenik, Da sam ja netko)*

6.

PRILOZI

PRILOZI

PRILOG 1 : SMJERNICE ZA RADIONICE POKRENI PROMJENU

*„I sanjarenje je, naposljetku, način planiranja.“
G. Steinem*

Prilog 1a – Što ti želiš promijeniti u svojoj zajednici

Do čega ti je stalo? Što te motivira? Postoje li problemi u tvojoj zajednici koje primjećuješ? Što želiš promijeniti nabolje? Odaberi područje koje te zanima ili još bolje, osmisli novo kao moguću ideju za tvoj projekt.

<p>PROSTOR ZA IGRU I ZABAVU Osigurati prostor za djecu i mlade u centru grada za besplatno korištenje, opremljen namještajem, društvenim igrama i računalima za kvalitetno provođenje slobodnog vremena.</p>	<p>SKATE PARK Izgradnja posebno opremljenog prostora u centru grada namijenjenog skejterima i rolerima.</p>	<p>SIGURNOST U PROMETU Osvijestiti mlade o opasnostima u prometu i posljedicama neodgovornog ponašanja u prometu.</p>	<p>NASILJE Podići svijest o problemima nasilja među mladima. Utjecati na smanjenje vršnjačkog zlostavljanja u školi osnivanjem kluba vršnjačkih medijatora</p>	<p>VOLONTIRANJE Promovirati dobiti volontiranja među mladima i mogućnosti za volontiranje u zajednici uključivanjem u aktivnosti lokalnog volonterskog centra.</p>
---	--	--	---	---

<p>DONIRANJE ORGANA Potaknuti ljude da postanu darivatelji organa i/ili da s upišu u registar darivatelja koštane srži (poput Zaklade Ana Rukavina).</p>	<p>PRETILOST Osmisliti kampanju o problemu pretilost mladih i važnosti pravilne prehrane i tjelovježbe.</p>	<p>DARIVANJE KRVI Motivirati mlade da postanu dobvoljni darivatelji krvi – uključiti se u Crveni križ.</p>	<p>BRANITELJI Uključiti članove braniteljskih udruga u akcije unutar škole i fakulteta i ostalih humanitarnih akcija te ostvariti suradnju u sličnim akcijama za dobrobit zajednice.</p>	<p>SIROMAŠTVO Uključiti se u rad organizacija civilnog društva koje pomažu u sakupljanju hrane za beskućnike i potrebite (poput Socijalne samoposluge).</p>
<p>SPOLNO PRENOSIVE BOLESTI Ukazati mladima na sve veći porast zaraženih spolno prenosivim bolestima, načine prevencije istih i spolne zaštite među mladima općenito.</p>	<p>RODNA JEDNAKOST Promovirati važnost rodne jednakost i zagovarati je među mladima (npr. osnivanjem grupe na društvenim mrežama).</p>	<p>PREVENCIJA OVISNOSTI Pozvati članove udruga koje okupljaju liječene ovisnike o drogi, alkoholu i kockanju kao motivacijske govornike na učenička/ studentska vijeća, uključiti se u aktivnosti razbijanja predrasuda o njima.</p>	<p>RECIKLIRANJE Zagovarati uvođenje svih mogućih načina recikliranja, reduciranja otpada i ponovnog korištenja postojećih resursa u školi ili na fakultetu.</p>	<p>SADNJA DRVEĆA Organizirati akciju sadnje drveća u lokalnoj zajednici.</p>

<p>GOVOR MRŽNJE NA INTERNETU Uključiti se u akciju protiv govora mržnje promoviranjem pozitivnih priča mladih.</p>	<p>ZAŠTITA NEZBRINUTIH ŽIVOTINJA Priključiti se aktivnostima lokalnog azila za životinje i osmisliti akciju udomljavanja nezbrinutih životinja.</p>	<p>DJECA S POTEŠKOĆAMA Organizirati posjet domovima i ustanovama za djecu s poteškoćama, organizirati kreativne radionice, predstavu, čitanje priča i sl.</p>	<p>STATUS MLADIH U DRUŠTVU Zagovarati poboljšanje statusa mladih u društvu ukazivanjem na probleme, propuste u sustavu i predlaganjem potencijalnih rješenja putem studentskih vijeća, savjeta mladih i sl.</p>	<p>PODUZETNOST MLADIH Uključiti se u <i>startup</i> inkubatore, povezati se s lokalnim uspješnim poduzetnicima, pridružiti se postojećim sajmovima, organizirati sajmove kreativnih mladih itd.</p>
---	--	--	--	--

Stalo mi je do

Prilog 1b – Pronađi svoj način!

KOJA JE TVOJA STRAST?

Što voliš raditi? Što te usređuje? U čemu si dobar? Imaš li neki poseban talent, vještinu ili interes? Donosimo listu mogućih aktivnosti kojima se baviš ili bi se volio u njima okušati. Pronađi među njima ono što te zabavlja i ispunjava, a slobodno ju nadopuni novima.

<p>GLAZBA</p> <p>Sviraš instrument, skladaš glazbu, pjevaš u zboru.</p>	<p>UMJETNOST</p> <p>Slikanje, crtanje, kiparenje, izrada grafika.</p>	<p>PISANJE</p> <p>Pisanje poezije, priča, blogova, scenarija, predložaka za predstavu.</p>	<p>PLES</p> <p>Balet, suvremeni ples, standardni plesovi, pantomima...</p>	<p>RUČNI RAD</p> <p>Izrađuješ nakit, ukrasne predmete...</p>
<p>GRADNJA</p> <p>Snalaziš se s alatima, Vješt si u popravljanju i/ili izradi namještaja, arhitekt si?</p>	<p>MENTORSTVO</p> <p>Imaš iskustva kao mentor, voditelj neke skupine, studentskog kluba...</p>	<p>PODUZETNOST</p> <p>Sudjelovao si u nekom od <i>startup</i> inkubatora, pomogla u organiziranju prodajnih sajмова mladih rukotvoraca u svom mjestu, gradu?</p>	<p>SPORT</p> <p>Sportaš si s iskustvom nastupa na natjecanjima? Možda si se okušao u pomaganju u organiziranju istih?</p>	<p>GLUMA</p> <p>Član si školskog/ studentskog dramskog kluba? Znaš se nositi s nastupom u javnosti i s tremom?</p>

<p>GOVORNIŠTVO</p> <p>Debatant si i vješt govornik?</p>	<p>PRIRODA</p> <p>Snalaziš se u prirodi? Izviđač si? Voliš kampirati?</p>	<p>ŽIVOTINJE</p> <p>Velik si ljubitelj životinja i znaš se brinuti o njima?</p>	<p>RAČUNALNA TEHNOLOGIJA</p> <p>IT si „potkovan,, i izvrsno barataš računalom, pametnim telefonima, svim mogućim <i>gadgetima</i>?</p>	<p>UČENJE I POUČAVANJE</p> <p>Daješ instrukcije? Voliš prenositi svoje znanje vršnjacima?</p>
<p>DUHOVNOST</p> <p>Vjernik si/ vjernica? Aktivan u crkvi, župi? Pjevaš u crkvenom zboru? Baviš se jogom, meditacijom i sličnim alternativnim metodama brige o sebi?</p>	<p>FILM / FOTOGRAFIJA</p> <p>Član si foto kluba ili si samouk fotograf? (Isto vrijedi i za video kameru)</p>	<p>ČITANJE</p> <p>Voliš knjige, čitanje bez obzira bile one tiskane ili e-knjige? Pripadaš nekog čitateljskom klubu? Mlad si knjižničar?</p>	<p>ZAGOVARANJE</p> <p>Član si savjeta mladih i posjeduješ vještine zagovaranja svog interesa i interesa vršnjaka?</p>	<p>NOVINARSTVO</p> <p>Novinar si za školski/ studentski list, radiš kao član tima lokalne studentske radio/tv emisije?</p>

Najviše volim (raditi).....

Prilog 1c – Pokreni se!

KAKO ŽELIŠ POMOĆI?

Odaberi način na koji želiš pomoći da se riješe problemi u tvojoj zajednici ili unaprijede postojeće prednosti. Evo nekoliko mogućih strategija odnosno metoda:

<p>PODIZANJE SVIJESTI</p> <p>Mladi ljudi itekako imaju utjecaja kod poučavanja drugih. Pouči druge i dijeli informacije kako bi ohrabrio druge na ponašanja kojima će doprinijeti pozitivnim promjenama u društvu i zajednici.</p> <p>Organiziraj <i>flash mob</i> na glavnom gradskom trgu ili šetnici kako bi pozornost javnosti skrenuo na problem.</p>	<p>PRUŽANJE USLUGA</p> <p>Velika moć mladih leži u volontiranju. Posveti svoje vrijeme i talent kako bi pridonio rješavanju problema u svojoj zajednici, unaprijedio ili utjecao na poboljšanje trenutačnog stanja.</p>	<p>ZAGOVARANJE/ PROMICANJE</p> <p>Glas mladih se čuje ako je glasan i progovara u pravo vrijeme, pozitivnim tonom i među onima koji tu poruku trebaju čuti. Progovori o onome što ti je važno i o čemu smatraš da treba govoriti. Nagovori ostale istomišljenike da ti pomognu mijenjati politiku za mlade i zakone koji se tiču mladih. Počni od svog mjesta, grada i županije.</p>	<p>FILANTROPIJA</p> <p>Mladoj osobi koja pomaže i/ili daruje svi su naklonjeni. Pomozi sakupiti novac i/ili potrebne predmete i donirati ga u humanitarne svrhe potrebitima.</p>
--	---	---	---

Pokrenut ću akciju služeći se metodom.....

Prilog 1d – Uključi i druge!

*“Činite što možete, tamo gdje jeste, s onim što imate.”
T. Roosevelt*

TKO TI SVE MOŽE POMOĆI?

U tvom neposrednom okruženju kao što su obitelj, razred ili sportski klub u kojem treniraš, postoji velik broj ljudi koji poznaju neke druge ljude. Svi oni velik su potencijal korisnih informacija i poznanstava koja ti mogu pomoći u tvojoj akciji. Poveži se s njima! Pitaj ih za pomoć, uključi ih. Neka ti se pridruže u tvom naumu.

<p>POTREBE LOKALNE ZAJEDNICE Saznaj sve o određenom problemu u zajednici s kojim se susrećeš, a vrlo vjerojatno i brojni drugi članovi tvoje zajednice. Ispitaj koje su potrebe tvoje zajednice s obzirom na taj problem.</p>	<p>POSTOJEĆI RESURSI U ZAJEDNICI U tvojoj zajednici zasigurno već postoje aktivnosti koje su pokrenute u kontekstu nekog određenog problema kojeg si odlučio pokušati riješiti. Utvrđi što se već poduzelo u tom smjeru.</p>	<p>PARTNERI Pronađi u zajednici ustanove, organizacije i pojedince koji imaju potrebna znanja, iskustva i vještine koji bi mogle pomoći. Svakako ne zaboravi obavijestiti i uključiti lokalne medije u svim etapama.</p>	<p>IDEJE Utvrđi što se već poduzelo u smjeru rješavanja problema na rješavanje kojeg je usmjerena i tvoja akcija. Što je uspjelo, a što nije? Što bi učinio isto, a što drugačije? Napravi popis svih mogućih ideja koje bi mogle funkcionirati.</p>
--	---	---	---

98

Radit ću s.....

Stalo mi je do

Najviše volim (raditi).....

.....

.....

Moj projekt je:

Pokrenut ću akciju služeći se metodom

Radit ću s.....

.....

.....

Bit ću kreativan, odgovoran i prije svega, dobro se zabaviti!

PRILOG 2: POMOĆNI ALATI ZA PLANIRANJE PROJEKTA

Prilog 2a – SWOT analiza

SWOT analiza – koristan alat za otkrivanje sposobnosti i određivanje uloga pojedinaca u grupi kao i funkcionalnosti same grupe mladih

SWOT je skraćenica za: Snage (Strengths), Slabosti (Weaknesses), Prilike (Opportunities), Prijetnje (Threats). Možemo koristiti ovu metodu s mladima kako bismo im pomogli prepoznati njihove snage i slabosti te prilike i prijetnje s kojima bi se mogli susresti tijekom projekta ili inicijative mladih. Pomoću ovog alata možemo im pomoći da se usredotoče na aktivnosti u područjima u kojima su jaki i gdje leže njihove najveće prilike. Važno je ispitati i interne (snage i slabosti) i eksterne (prilike i prijetnje) uvjete kako bi se otkrili čimbenici koji mogu utjecati na projekt.

Ova analiza korisna je za osvještavanje i sistematiziranje rada cijele grupe, ali isto tako može biti od velike pomoći kada se radi individualno za otkrivanje osobnih snaga, slabosti, prilika i prijetnji za svakog pojedinca u grupi. U tom slučaju, itekako nam može pomoći pri određivanju sposobnosti i mogućnosti svakog člana grupe, na osnovi kojeg možemo kvalitetno delegirati zadatke, obaveze i poslove u grupi s kojom radimo, vodimo, mentoriramo.

Zapišite odgovore na sljedeća pitanja:

Snage: Što dobro radite? Koje su vaše najbolje vještine/mogućnosti? Kojim relevantnim resursima imate pristup u svojem mjestu/gradu? Koje su vaše prednosti u usporedbi s drugim projektima/organizacijama u istom mjestu/gradu? Što drugi vide kao vašu jedinstvenu snagu?

Slabosti: Što radite loše? Što možete poboljšati? Koji resursi vam nedostaju u vašem mjestu/gradu? Koji su vaše nedostaci u usporedbi s drugim projektima/organizacijama u istom mjestu/gradu? Što drugi vide kao vaša najveća ograničenja?

Prilike: Gdje su dobre prilike s kojima se susrećete? Što se zanimljivog događa u radu s mladima u vašem mjestu/gradu?

Prijetnje: S kojim se preprekama susrećete u vašoj organizaciji/u vašem mjestu/gradu? Je li lokalna zajednica skeptična ili odbacuje vašu projektnu ideju (susjedstvo, općina, vijeća mladih, škole...)? Hoće li vrijeme biti faktor koji bi mogao ugroziti uspjeh projekta? Jeste li vi, svi članovi grupe, dostupni da jednako doprinosite projektu? Shvaćate li vi, svi članovi grupe/organizacije, jednako projektnu ideju? Želite li postići iste ciljeve? Imate li potrebna novčana sredstva kako biste postavili projekt ili još tražite sufinanciranje? Može li koja od vaših slabosti ozbiljno ugroziti projekt?

Prilog 2b – 12 pitanja za planiranje projekta/inicijativa mladih

Kontekst i motivacija

Zašto je ova ideja važna mladima? Zašto žele ostvariti projekt/inicijativu mladih? Koji je kontekst projekta? Koja je osobna motivacija mladih?

Ciljevi

Koji su ciljevi ovog projekta? Što mladi žele postići ostvarivanjem projekta? Koje će promjene projekt donijeti i pomoću kojih sredstava?

Korisnici

Tko će imati koristi od projekta? Tko su ljudi na koje će projekt izravno utjecati i koje će prednosti donijeti? Na koji način će inicijativa samim mladima donijeti koristi? Što se nadaju naučiti, a što će im osobno pridonijeti?

Priprema

Što treba poduzeti kako biste se pripremili za ostvarivanje ovih ciljeva?

Uključenost članova skupine

Tko je i na koji način odgovoran za realizaciju projektne ideje? Mogu li joj svi članovi skupine posvetiti jednako vremena i energije? Postoji li vođa/vođe u skupini? Koje su uloge unutar skupine? Koji su komunikacijski kanali koje skupina koristi tijekom projekta?

Mentorstvo

Koja je uloga mentora i ostalih pružatelja podrške? Kada i kako će komunicirati? Koje su granice samostalnosti prije traženja pomoći? Ako postoji neformalna skupina kojoj treba organizacija za podršku, koja su sredstva komunikacije i suradnje? Kako se novac prenosi mladima i koji je postupak financijskog izvješćivanja?

Lokalni utjecaj

Koji je utjecaj ovog projekta na život lokalne zajednice? Koji su drugi akteri ili/i institucije već uključeni i voljni pomoći u realizaciji ove ideje? Tko bi također bio koristan za ostvarivanje projekta i za djelovanje s ciljem da ga se učini što je moguće korisnijim za lokalnu zajednicu?

Raspored aktivnosti

Koje bi aktivnosti pridonijele postizanju ciljeva koje su mladi zacrtali? Tko je odgovoran za koji dio? Kada i gdje bi se točno te aktivnosti odvijale? Koji su rokovi?

Proračun

Koji su troškovi vezani uz ovaj projekt? Koji su materijali i resursi potrebni? Koji su ostali očekivani resursi (u naravi ili novcu) potrebni za projekt, a trebali bi biti uključeni u proračun?

Evaluacija

Kako će se provoditi evaluacija projekta tijekom čitavog procesa? Na koji način će mladi provjeravati je li ostvareno sve prema planu te jesu li ostvareni ciljevi? Kojim sredstvima ćete pratiti rad skupine, učinak njihovog projekta na lokalnu zajednicu i razvoj svoje ideje?

Kontinuiranost

Na koji način zamišljaju nastavljanje projekta? Koji bi se elementi trebali nastaviti i u kojim oblicima? Koji su sljedeći koraci nakon mogućeg zaključenja i uspješnog završetka njihovog projekta?

PRILOG 3: INFO LIST O VOLONTERSTVU

U Republici Hrvatskoj 2007. godine donesen je Zakon o volonterstvu (58/07), a 2013. godine donesen je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o volonterstvu (22/13). Ovdje izdvajamo neke od najvažnijih informacija te sugeriramo svima koji rade s djecom i mladima u području volonterstva da se što detaljnije upoznaju s cijelim zakonom.

Zakon o volonterstvu definira volontiranje kao „...dobrovoljno ulaganje osobnog vremena, truda, znanja i vještina kojima se obavljaju usluge ili aktivnost za dobrobit druge osobe ili za opću dobrobit..., bez postojanja uvjeta isplate, novčane nagrade ili potraživanje druge imovinske koristi“.

Sukladno Zakonu, volonter može biti fizička osoba starija od 15 godina, a volontiranje osoba mlađih od 18 godina omogućeno je uz posebne uvjete:

- uz pisanu suglasnost roditelja (zakonskog skrbnika);
- ne smiju volontirati izvan granica Republike Hrvatske bez pratnje zakonskog skrbnika;
- ne smiju biti uključeni u dugotrajno volontiranje.

Kod osoba mlađih od 15 godina postoji dodatni dio koji je potrebno uvažiti. Prema Zakonu uvjet je da je organizator volontiranja odgojno-obrazovna ustanova, ustanova socijalne skrbi ili druga pravna osoba **koja organizira volontiranje u odgojne i obrazovne svrhe** uz suglasnost tijela državne uprave, odgojno-obrazovnih ustanova ili ustanova socijalne skrbi.

Zakon predviđa potpisivanje **ugovora o volontiranju** te je njegovo potpisivanje obvezno zaključiti u pisanom obliku prilikom dugotrajnog volontiranja, volontiranja s djecom, osobama s invaliditetom, starim i nemoćnim osobama, bolesnim osobama ili osobama koje su potpuno ili djelomično lišene poslovne sposobnosti, volontiranja povezanog s rizicima za život i zdravlje volontera, volontiranja stranih državljana u RH, volontiranja državljana RH u inozemstvu i na zahtjev volontera (čl. 20. ZIDZoV, NN 22/13). Ugovor mogu sklopiti osobe s navršениh 15 godina i starija maloljetna osoba, no uz suglasnost zakonskog zastupnika.

Ako trebate više informacija o volonterstvu koja se tiče Zakona o volonterstvu, mogućnosti volontiranja u drugim ustanovama/organizacijama, volontiranju maloljetnih volontiranja, najbolje je obratiti se vama najbližem volonterском centru.

VOLONTERSKI CENTAR OSIJEK Adresa: Lorenza Jagera 12 Tel: 031/211-306 www.osvolonteri.hr	VOLONTERSKI CENTAR ZAGREB Adresa: Ilica 29 Tel: 01/3013-058 www.vcz.hr
VOLONTERSKI CENTAR RIJEKA Adresa: Blaža Polića 2/IV Tel: 051/332-750 www.smart.hr	VOLONTERSKI CENTAR SPLIT Adresa: Sinjska 7 Tel: 021/329-139 www.vcst.info
VOLONTERSKI URED MEĐIMURJE Dr. Ivana Novaka 38, 40000 Čakovec Tel: 040 390 047 www.actnow.hr/vum/	VOLONTERSKI CENTAR ISTRA mob: 099 211 0754 e-mail: vci@vci.hr www.vci.hr

Više informacija o Zakonu o volonterstvu, mogućnostima volontiranja u vašim zajednicama te sudjelovanjima u volonterskim projektima na nivou Republike Hrvatske možete pronaći na mrežnim stranicama www.volontiram.info

POPIS LITERATURE

- Bežovan, G. (2004): *Civilno društvo*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Bilten Studija o mladima za mlade „Fokus – mladi“ (svibanj 2012.), Mreža mladih Hrvatske.,
- Bilten Studija o mladima za mlade „Znam, razmišljam, sudjelujem“ (travanj 2013), Mreža mladih Hrvatske.
- Bognar, L. (2007): *Mladi i vrijednosti u procesu društvenih promjena*, Filozofski fakultet, Osijek.
- Bužinkić, Buković (2009): *Politika za mlade – hrvatska i europska praksa*, Mreža mladih Hrvatske.
- Dewey, J. (1910): *How we think*, Heath, Boston.
- Glasser, W. (2000): *Teorija izbora*, Alinea, Zagreb.
- Good, E.P. (1993): *Kako pomoći klincima da si sami pomognu*, Alinea, Zagreb.
- Good, E.P. (1995): *U potrazi za srećom*, Alinea, Zagreb.
- Heron, J. (1977): *Dimensions of Facilitator Style*, University of Surrey Human Potential Research Project, Guildford.
- Huskins, J. (1996): *Quality Work with Young People: Developing Social Skills and Diversion from Risk*, Bristol, UK.
- Ilišin, V./Bouillet, D./Gvozdanović, A./Potočnik, D. (2013): *Mladi u vremenu krize*, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i Zaklada Friedrich Ebert, Zagreb.
- Juul, J. (2008): *Vaše kompetentno dijete*, Pelago, Zagreb.
- Juul, J. (2002): *Razgovori s obiteljima: perspektive i procesi*, Alinea, Zagreb.
- Juul, J. (1998.): *Ovo sam ja! Tko si ti?*, Pelago, Zagreb.
- Kolb, D.A. (1984): *Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, NJ.
- Malekoff, A. (1997): *Group Work with Adolescents: Principles and Practice*, The Guildford Press, New York.
- Mendeš, I. (2006a): *Mladi u civilnom društvu i lokalnoj zajednici*, u: Ilišin, V. (ur.): *Mladi između želja i mogućnosti*. Zagreb: Institut za društvena istraživanja/Zagrebačka županija, 279-297.
- Miljković, D./Rijavec, M. (2012): *Razgovori sa zrcalom*, IEP, Zagreb.
- Middleman, R. (1985): *Integrating the Arts and Activities in Clinical Group Work Practice*, Paper presented at the Center for Group Work Studies, Barry University School of Social Work, Miami Shores, Florida.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta/Agencija za odgoj i obrazovanje (2012): Kurikulum građanskog odgoja i obrazovanja.

Poljak, N./Šehić-Relić, L. (2006): Sukob@Org. Upravljanje sukobom u organizaciji, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava, Osijek.

Pringle, Mia Kellmer, *The Needs of Children*, 3rd Ed, 1986.

Rogers, C. (1967): The interpersonal relationship in the facilitation of learning' reprinted in H. Kirschenbaum and V. L. Henderson (eds.) (1990), *The Carl Rogers Reader*, London, Constable pages 304-311.

Rosenberg Marshall B. (2009): Jezik života, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek.

Šalaj, B./Uzelac, M./Gelb, D./Đorđević, I./Šindler, A./Žitko, M./Jurman, L./Žnidarec Čučković, A. (2013): Znam, razmišljam, sudjelujem: Priručnik za nastavnike, CMS/MMH, Zagreb.

Žnidarec Čučković A. (2013.): Da sam ja netko – istraživanje o stavovima djece i mladih u Hrvatskoj - interesi, potrebe, problemi, rješenja, Zagreb.

Youth Work NI, Curriculum Development; Model of Effective practice.

Web stranice:

<http://infed.org/mobi/relationship-learning-and-education/>

<http://infed.org/mobi/carl-rogers-core-conditions-and-education/>

<http://www.kilmanndiagnostics.com/catalog/thomas-kilmann-conflict-mode-instrument>

<http://www.salto-youth.net/participation>): Coaching youth initiatives, Guide for supporting youth participation, Salto Youth.

<https://www.salto-youth.net/downloads/4-17-1408/MakingWaves.pdf>: Making waves – creating more impact with your youth projects.

<http://www.leargas.ie/media/Youth%20Initiative%20Project%20Management%20Guide.pdf>: Youth Initiative Project Guide.

<http://4h.ucanr.edu/files/141079.pdf>: Youth Project Planning Guidebook

http://www.gysd.org/project_toolkits: Global Youth Service Day

BILJEŠKE O AUTORICAMA

VIŠNJA PAULVIĆ

Pedagoginja s višegodišnjim iskustvom u kreiranju i provedbi edukacijskih programa za mlade i stručnjake za rad s mladima. Radila je u različitim organizacijama civilnog društva (Proni – Institut za socijalno obrazovanje/ForumSyd, Volonterski centar Zagreb, Krijesnica – udruga za podršku obiteljima suočenim s malignim bolestima itd.) te stekla značajno iskustvo na područjima grupnog rada s mladim ljudima, volonterskog menadžmenta te rada s ranjivim skupinama. Trenutno radi u Forumu za slobodu odgoja u sklopu programa „Medijacija“. Kroz edukaciju iz Gestalt psihoterapije razvija savjetodavne i terapeutske vještine te prolazi kontinuirano edukaciju iz medijacije.

DIANA KOVAČIĆ

Diplomirana učiteljica, stječe četverogodišnje iskustvo u nekoliko osnovnih škola u Rijeci, zatim troipogodišnje u Forumu za slobodu odgoja kao voditeljica Medijacijskog centra Rijeka i trenerica iz medijacije u radu s mladima. Rad nastavlja u najdugovječnijoj riječkoj udruzi za mlade, Regionalnom info centru za mlade (UMKI) gdje se posvećuje politikama za mlade, te je zaslužna za sve virtualne kanale komuniciranja s mladima – ovisna o internetu, web dizajnu, društvenim mrežama i on line alatima. Putuje svijetom u stalnoj potrazi za novim znanjima i vještinama u radu s mladima. Uvjerjenje kako kvalitetna i prava informacija u pravo vrijeme upućena na pravi način može mladom čovjeku uvelike promijeniti život motivira ju da radi na stvaranju uvjeta i sustavne podrške za aktivan doprinos mladih vlastitoj okolini.

ANA ŠIMIĆ

Diplomirana socijalna radnica s višegodišnjim iskustvom u području grupnog i individualnog savjetodavnog rada s djecom, mladima, studentima i odraslima te osmišljavanja i provođenja edukacija i radionica. Tijekom studija počela je kao volonterka raditi na Hrabrom telefonu u ulozi savjetovateljice potom koordinatorice, supervizorice studentima volonterima i kao članica edukacijskog tima. Potom je radila u Poliklinici za zaštitu djece Grada Zagreba kao članica multidisciplinarnog tima, u Ministarstvu znanosti, obrazovanja i sporta u Kabinetu Ministra te zadnjih 6 godina radi kao voditeljica ili suradnica na različitim projektima. Također je i u edukaciji iz Gestalt psihoterapije i trenerica medijacije.

DUBRAVKA URODA

Profesorica Hrvatskoga jezika i književnosti, sretno zaposlena u Osnovnoj školi „Milan Brozović“ u Kastvu. U svakodnevnoj je prilici raditi s mladim ljudima, učiti za njih, od njih, s njima. Višegodišnja voditeljica izvannastavne skupine Medijacija te unatrag dvije godine i izborne nastave Građanskog odgoja. Dio je Tima za građanski odgoj i demokraciju u matičnoj školi koji pokreće, i zajedno s mladima provodi, zapažene projekte i akcije u zajednici. Blisko (i rado) surađuje s Forumom za slobodu odgoja i Centrom za mirovne studije na promicanju mira i demokracije te razvoju građanske svijesti i odgovornosti kako kod djece, tako i kod onih koji s njima rade. Trajno zainteresirana za nove ideje i metode kojima se postiže dobra komunikacija s učenicima, roditeljima, kolegama, svijetom. Ljubiteljica književnosti i novih tehnologija. Zagovornica cjeloživotnog obrazovanja. Supruga, majka dvoje tinejdžera.

